

40¢

НОВІ ДНІ

PIK XI — КВІТЕНЬ — 1960 — APRIL — Ч. 123

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ситник Михайло — Христос Воскрес!	1
Лубська Ольга — Три поезії	1
Костенко Ліна — Я додому пишу	1
Галан А. Кохання з "гепієндою"	2
Сварог В. — Письменник і критика	5
Дражевська Л. — Десять років праці	
Української Вільної Академії Наук у США	11
Химич М. — Нікопольський манганорудний басейн	23

Рецензії. Листування. Огляди.

На першій сторінці обкладинки:

Свята Софія в Києві — твердиня українського християнства. Сучасний вигляд.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Завертайло Данило, Чикаго, США	4
Клепачівська Марія, Вермонт, Ілл., США	4
о. М. Костюк, Н. Суррей, Канада	3
Гірна Мая, Аллістон, Канада	2
Буштрук П., Торонто, Канада	2
Кириленко Д., Ютика, США	2
Смик М., Детройт, США	1
Громницький М., Сан Франциско, США	1
Волков В., Філадельфія, США	1
Кузьмич Галина, Кабраматта, Австралія	1
Шахів Петро, Порт Альберні, Канада	1
С. Ш., Тулли, Австралія	1

НА РОЗБУДОВУ ВИДАВНИЦТВА ЖЕРТВУВАЛИ:

Чорний С., Квінстон, Австралія	\$5.20
Кармазин Олекса, Ошава, Канада	4.50

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00

США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolar, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

NOWI DNI, a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

Мілянський С., Нью-Гавен, Конн., США	4.00
Гірна М., Аллістон, Канада	3.30
о. прот. Є. Чижів, Монреаль, Канада	2.75
Халява Іван, Детройт, США	2.00
Клепачівська Марія, Вермонт, Ілл., США	2.00
Кириленко Д., Ютика, США	2.00
Василенко Р., Оттава, Канада	1.50
Квас М., Торонто, Канада	1.50
о. М. Стеценко, Лак Ла Біч, Канада	1.50
Ромась Марія, Монреаль, Канада	1.50
Стахова Євдокія, Вінніпег, Канада	1.50
Конюх В., Торонто, Канада	1.50
Качор Андрій, Вінніпег, Канада	1.50
Іваненко М., Каледон, Онт., Канада	1.50
Михальчук Г., Амстронг, Канада	1.50
Кулиняк Ольга, Честер, Па., США	1.00
О. І., Торонто, Канада	1.00
Білак Д., Торонто, Канада	1.00
Веприк П., Торонто, Канада	0.50
Кривуша В., Торонто, Канада	0.50
Г. С., Тулли, Австралія	40 шіл.

Сердечно дякуємо всім за допомогу!

Редакція

ФУНДАТОРИ ЗБІРКИ ПОЕЗІЙ МИХ. СИТНИКА

На наше повідомлення і прохання у справі видання збірки поезій покійного Михайла Ситника (див. "Нові Дні", ч. 122, стор. 22) відгукнулись двоє наших читачів і вже задекларували свої позички на цю мету:

Іван Халява, Детройт, США	\$25.00
Зеленська Марина, Річмонд Гілл, США	10.00

Дякуємо їм за намір допомогти. Сподіваємось, що ще знайдуться наші читачі, які допоможуть видати цю збірку. Тим більше, що вони на цьому нічого матеріально не втратять.

Редакція

НАЙ

**ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ,**

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ

ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: RO. 9-7193

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by KIEV PRINTERS LIMITED, 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., EM. 3-7839, Canada

Христос Воскрес!

Вже там, мабуть, закінчилась Всеношна,
Бо зорі-свічі капають з небес.
І з серць, немов з в'язниць, непереможно
Зриваються слова: Христос Воскрес!

Вони летять, затаєні й відверті,
Такі легкі і теплі, ці слова,
І вже не страшно людям навіть смерті,
Ні каторги, де буря льодова.

Хоч і не дзвонять дзвони на Софії
І не шумлять на Юрі прапори,
Але в душі світлішають надії,
Як промені весняні угорі.

Чиясь там мати виглядає сина:
Вже писанки і паска на столі,
І нас усіх чекає Україна
На розговіння на своїй землі.

Прощаємо гріхи один одному,
І з наших душ, мов лід тяжкий вже скрес.
Доносяться аж з Краю, аж із дому
До нас святі слова: Христос Воскрес!

Михайло СИТНИК

Ольга ЛУБСЬКА

ВЕСНЯНІ ЛУНИ

Не встигнуть процвітом поійнятися сади,
Трава як слід не встигне прорости,
А ти летиш уже притьмом туди,
Де дід ще городив дубовий тин,
Де випало тобі на світ прийти.

Ти ж чуєш: проліски, принесені із гаю,
— Вернись, вернись, — кличуть шовесни.
І ймення не знаходиш, навісний,
Тому невловному, що теж скресає.
Стліває нецілований блакит рясний.
Гай-гай, в далечині життя прогаю...

РАННЯ КАЗКА

Рання казка нескладна: шипшини куш
З примхою, що колючки між листя плута,
Загадкові трави, зелен-рута
На купальські, як сльоза, напої;
Та в небеснім пташнику
Голуб'яток двоє.

ЙОГО РОЗПОВІДЬ

Одне стебельце лісових конвалій,
Таке хвилююче-духмяне,
Дасть почуття, що здатне вітром стати.
(Зовсім не так, як інші оспівали.)
Хотів би в руки взяти й не розстатись,
І шкода вирвати — зів'яне.
Тоді всі друзі зайві й непомітні:

УСІМ НАШИМ ЧИТАЧАМ І СПІВРОБІТНИКАМ
РАДІСНЕ — ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Редакція

Трава співає й замість птахів — квіти.
Не кожному дано знечев'я вздріти
У дзеркалі струмка тремтін'я двох кіс...
Тут би й сліпому руки простяглись
До пліч, що найясніші на світі,
Щоб дати дівчині опору на хисткому.
На молодому стовбурі вільшини
(Ніколи потім я не був там)
За кладкою направо, залишили
Ми напис — дата в квітні,
Яких сотні забуто.
І більше вже ніколи не було
Ні напису, ні кладки, ані кіс,
Лише тремтіння в борознах долонь
Росте, як ліс.

Я ДОДОМУ ПИШУ...

Я додому пишу нечасто,
Хоч забралась в таку далечинь.
Заважає мені то щастя,
То розваги, то просто лень.
Мамо моя, не сумуй...
Щиру правду тобі скажу —
До неправди душа не лежить —
Я ніколи в житті не тужу,
Бо не маю від чого тужити,
Мамо моя повір...
Що не день — то радість нова.
Що не будень — то майже свято.
Що не слово — то щирі слова.
Бо у мене друзів багато.
Мамо моя, не тужи...
Не спіткнуся на жадній з доріг,
Не зазнаю в житті образи...
Як вернуся на рідний поріг —
Чи впізнаєш мене відразу?
Мамо моя, не плач...

Ліна КОСТЕНКО

КОХАННЯ З „HEPPY END”-ОМ

Анатоль ГАЛАН

І ось вони зустрілись. Давні-предавні знайомі. Він пам'ятав її ще дитиною, сусідовою дочкою, яка стрибала через обручик, а іноді, бажаючи “подрозжити”, показувала рожевого язика. Звичайно, він не звертав на неї уваги. Він був старшим аж на п'ять років і тому ставився презирливо, як до “малюка”. Не зачепила вона чуттєвого коліщатка й тоді, коли мала сімнадцять. Вона була “не в його дусі”. Русява, майже руда, з широкими вилицями, з очима, що настирливо лізли в душу... Та й чого лізти, коли та душа була застібнута на всі гудзики, тягнулася до стрункої Тоні, на три роки старшої, але такої бажаної. Тоня вміла жагуче цілуватися. Він п'янів від її поцілунків, просто ставав безсилим, просив:

— Тоню, для чого ти мене мучиш? Я ж хлопець, мені двадцять два роки, прожени мене до чорта, або...

Ні, “або” не було. Тоня мала твердий характер і попередила раз назавжди: того не буде ніколи. Ну, подумай, Сергійку, припустімо, я вийшла б за тебе заміж. Ти зараз у такому стані, що ладний забути нашу різницю в роках, розпишешся й пригнеш бути мені вірним до кінця життя. А потім? Ти знаєш, що жінки старіються швидше від чоловіків. Тобі буде 37, а мені 40. Можливо, що я вже згублю свою вроду, і тоді прийде твоє каяття. Я знайду собі старшого на п'ять, навіть на десять років, і тоді знатиму, що він нікуди не дінеться...

Тоня, справді, одружилася з тридцятилітнім удівцем і була щаслива. А він? Тяжко говорити про минуле, коли вже нема й минулого, коли лишилися самі спогади.

Тепер же, ось у цей момент, він обернувся в п'ятнадцятилітнього хлопця і радо показав би язика давній знайомій...

— Та й де ж ви взялися? Постаріли, ох, постаріли, дорогий мій... сусіде! Звичайно, маєте родину, дітей, онуків?

— Нічого я не маю. Власне, мав, але чи можна поїхати нам на нашу батьківщину?

— Так, так... друже. Тож вам уже сорок п'ять? На п'ять років більше від мене? А пам'ятаєте, як ви мене зневажали?

В очах жінки стрибали хитрі бісики. Тепер лише він роздивився, які то були гарні очі. І зовсім вони не лізли в душу, навпаки, тримались незалежно і навіть перемажливово...

— Хто ваш чоловік?

— Вітер у полі.

— Обійшлись?

— Ні, не обійшлася. Мала двох. Перший був дуже коханим, нема вже його на світі, від другого втекла за кордон.

— Аж так далеко?

— Мусіла. Він був “вождем народу”, звичайно, обласного масштабу. Він вигриз мені печінку, переможучи на свій лад...

— Не піддалася?

— Не піддалася. На щастя, не було дітей, і я з-за кордону показала йому язичка...

Вони йшли вулицею великого міста. Уважно спинялися на переходах, чекали, поки проїдуть автомашини. Він дивився на її профіль, відтінений елегантним капелюхом, і спостеріг дивне явище: широкі вилиці не було. Трохи вони виходили за звичайні рамки, тягнули обличчя донизу, але загалом це обличчя було надзвичайно милим, навіть дитячим, якого не торкнулася руїна часу.

— Я можу вас запросити до себе?

— Звичайно, можете, якщо... не маєте жінки.

Чорно-сиве волосся трінулося в обидві сторони. Він не мав жінки, але мріяв про неї. Йому хотігло це прокляте самотнє життя. Він шукав настирливо, навіть через газети, діставав відгуки, знайомився і... тікав. Як тяжко знайти жінку! Здавалось би, що нема в тому нічого складного. Аби була не осоружною, трохи відповідала б натурі, а інше не грає ролі. І ось не знайшов.

— Колись я, скорочено від вашого гарного імені Людмила, називав вас Лю... А тепер не знаю, як звернутись...

— Якщо хочете, так само. Справа лише в тому, що минуло двадцять п'ять років, але ж ми не минули... До речі, мені чомусь здавалося, що ви станете моїм чоловіком. Я вас дуже колись любила...

Вони піднялися на третій поверх. Під світлом електрики посміхнулася чепурна кухня. Все було в повному ладі, наче тут порядкувала жіноча рука.

— Ви добрий господар...

— Не думаю. Я прибираю раз на тиждень, а цього мало. Працюю, заробляю на хліб, складаю, щоб колись ці мої заощадження забрало місто... Словом, дурне життя.

— Можна зазирнути в інші кімнати?

— Ах, звичайно. Вибачте мені, Лю! Я, мабуть, від довгої самотності став схожим на дикуна, вже забув і про правила чемності...

— Слухайте, Сергію... Миколайовичу, ви пам'ятаєте Тоню?

— Звичайно.

— Так ось ми з нею жили в одному місті. Вона була дуже щасливою, мала двох чудових дітей, не знала нужди. А потім арештували її чоловіка-інженера, вона страшно мучилася, виплакала очі, майже осліпла. Дітей узяла баба, а Тоня...

— Покінчила з собою?

— Ні. Вона пішла в НКВД, добилася побачення з начальником і вилила йому в обличчя пляшечку сірчаної кислоти. Звичайно, після того її ніхто не бачив.

— Для чого ви мені це розповідаєте?

— Так. Я знала про вашу любов і хотіла сказати, що Тоня була варта тої любові.

У кімнаті, як кажуть, “пролетів тихий янгол”. Тільки повзучі кроки автомашин, спотикаючись на вибоїнах і стогнучи при цьому, нагадували про шумливе місто навколо, про той скажений поспіх, що ним заражений весь північно-американський континент.

Сергій підвівся з канапи і, позіхнувши, сказав:

— Діла давно минулих днів. Знаєте, Лю, я вже давно відійшов від спогадів, бо це нічого не дає, лише шарпає нерви.

— Отже, живете теперішнім?

— Нічим я не живу. Теперішнє є в щасливих, майбутнє в молодих, а для мене на всіх часах стирчить міцний вузол...

— І даремно. Взагалі, я не пізнаю вас... Сергію. Оце все, що лишилося від життєрадісного, дотепного й здібного хлопця? Таж ви, здається були письменником.

— Був. Не тільки там, а й тут. Тепер поставив крапку.

— Крапку? На таланті? Цього вже я не розумію.

— А чого тут не розуміти, Лю? Ми не дома, а на еміграції. Для кого писати? Для тих, що не читають?

— Ну, нащо ж так ображати еміграцію? На триста тисяч одна тисяча напевно читає. І досить з вас.

— Не хочу. Киньмо про це. Ось краще я вас почитаю вечерею.

Холодильник був повний. Різного роду консерви, солодощі, пляшки з "джусами" в господарському порядку розташувались на полицках.

— Вибирайте, що хочете, а я приготую.

— Ні, це я приготую. Ви тільки скажіть, де у вас потрібний посуд.

Сергієві було приємно бачити струнку жіночу постать біля плити. Він відвик від "домашньої ідилії", якимсь непомітно для себе очерствів, не надавав значення й тому доброму, чим іноді радувало його життя.

— Де ж ваші чарки?

— Я не п'ю.

— А для гостей?

— У мене їх не буває.

— Справді? Сергію Миколайовичу, чому ви такий вовкоподібний? Аж дивно. Таж ви жива людина. Ось я в сорок років ще мрію про майбутнє і, можливо, воно в мене буде... Мрію про... дитинку, хоч би одну. Хай би щебетала коло мене...

Сергієві злетіла з чола його похмурість. Він розсміявся.

— Про дитинку? А чи не пізно надумались?

— Я не тепер надумалась. Я її давно хотіла.

— Так тоді...

— Я знаю, що ви хочете сказати. Мала двох чоловіків і... Значить, нездібна? А чому це саме я, а не вони? Моя мама народила мене в сорок п'ять...

— Ні, з вами, їй-бо, весело, — сказав Сергій. — Ви справжня Лю. І як вам пощастило зберегти віру в життя?

— Ось так. За нашим мудрим законом: "Умирати збирайся, а хліб сій". Багато розвелось в нас песимістів, Сергію, а це ж зовсім непотрібно. Кожному приємніше бачити небо без хмар.

На дзвіниці близького собору годинник відраховував одинадцять ударів. Хтось зойкнув на вулиці, наче несподівано вправ, чи дістав поличника. Починався час діяльності злочинного елемента.

— Мені треба шезати, — сказала гостя. — Пора!

— Я проведу вас...

— Ні, це зайве, Сергію Миколайовичу, я маю провозатого...

— Он як!

— Не дивуйтесь. Мій провозатий ось тут, у торбинці...

Людмила вийняла маленького жіночого "кольта".

— Знаєте, скільки він у мене живе? Точно тридцять років. Це мені подарунок від одного петлюрівського офіцера. Він тікав передягненим у неймовірне дрантя і попросив у мене, десятирічної дівчинки, хліба. Я принесла йому не лише хліба, а й сала, і пару білизни. Чомусь стало його, незнайомого, шкода. Тоді він сказав:

— Дитинко, і я маю доньку твоїх років. Побачу її, чи ні, — не знаю, бо вона в Польщі. Я тобі дарую одну небезпечну річ... Сховай, а як виростеш, розпоряджайся розумно, для самооборони, і згадай поручника Шелеста...

— Ви петлюрівець? — спитала я.

— Так. Ти мене не викажеш?

Я заперечливо похитала головою. Тоді він поцілував мене в чоло і зник. А я з цим подарунком не розлучалась ніколи.

— І за кордон вивезли?

— Вивезла. Хто б там подумав, що якась нещасна біженка озброєна? Зате я завжди почуваю себе спокійною. Цей провозатий не зрадить і не злякається на випадок чогось...

2

Від того вечора Сергій ожив. Зникла байдужість, уже він не сидів, затисши між коліньми руки і вперши невидючий погляд у стіну. Життя наповнилося змістом, і тим змістом стала жінка, що не потребує провозатого... Сергій ладний був запропонувати себе в чоловіки вже за пару тижнів, але давня знайома навмисно припиняла інтимну розмову, тягнула кудись на прогулянку, або й зовсім відверто починала глузувати.

— А чому ви, Сергію, не принесете мені квітів? Чому не напишете вірша? Може, не заслуговую? Якимсь воно дуже прозаїчно виходить...

— Лю...

— Що, милий? Вас дивує кокетство сорокалітньої жінки? Не до лица їй, правда? А ви хотіли б, щоб я відразу розтанула перед вами?

— Про яке розтавання ви говорите, Лю? Хіба ми юнаки? Таж я люблю вас...

— Любите? А чому не любили раніше, коли я була молодою? Адже одно ваше слово і... Очевидно, на безпашші і жаба соловей, так?

— Лю, не будьте такою... злопам'ятною. Що ж, тоді не вийшло, а тепер...

— Тепер не вийде також, Сергію. Ні, я не так сказала. Тепер... Ви не звернули уваги на одну мою умову... навіть посміялися трохи з неї... А це зовсім не жарт.

— Про яку умову ви говорите?

— Про ту, що я хочу дитини... І щоб ви знали, моїм чоловіком буде тільки батько моєї дитини, або ніхто.

— Значить...

— Нічого не значить покищо. Поживем — побачим. І тоді лише я перейду до вашого помешкання і буду вам вірною до смерти.

Минали дні й тижні. Сергій часто зустрічався з Людмилою. Він чим далі переконувався в тому, що кращої подруги йому не знайти, що це остан-

ня надія, а після втрати її почнеться догорання, самотнє, нецікаве, без жодного виправдання. Але ж хто буде винен у нездійсненні надії? Хто матиме право обвинуватити?

— Настане весна, і мене вже тут не буде, — сказала одного разу Людмила.

— Чому?! — аж підскаочив Сергій.

— Тому. Америка велика. Треба добре її оглянути...

— Ти зовсім не любиш мене, Лю...

— Як тобі сказати... Я знаю, що такого, як ти, не знайду ніколи. У нас багато спільного, як у людей, що походять з одної місцевости. Нас обох досить потріпало життя, і саме через це ми були б дуже уважними одне до одного. Але умова лишається незмінною, розумієш?

Перші слова, які виникли в думці Сергія, були “дурна баба”, але вголос він їх, звичайно, не висловив. Він одним краєм душі визнавав слухність “умови”, ціла ж душа не погоджувалась. Що за дурниці! Скільки подруж живуть разом, не маючи дітей, і однак, не роблять із того трагедії. У своєму роздратуванні Сергій хотів сказати ще, що це в тваринному світі підшують плідників, а він людина і дивиться на справу інакше... Проте, Сергій знав, що існують так звані “ідеї фікс”, яких жодними доказами з душі не викуриш, і тому обмежився іронічною посмішкою. Зрештою Лю йому близька, і може, якось “утруситься” між ними це непорозуміння.

З початком весни Людмила, справді, виїхала. Не стекла, попрощалася, навіть із сльозою, просила Сергія писати.

— Може, ще повернешся?

— Може й повернусь, коли... не вийду заміж.

Ударив би її Сергій. З насолодою б ударив. Хіба дозволено так знущатися з людини? І в той же час невимовна туга, навіть страждання огортало душу. Знову один. Знову безцільне існування. Краще було б не зустрітися й не тішити себе надіями.

**

Перебирала жовте намисто удовичка-осінь. Красувалась останнім промінням, незахмареною блакиттю неба, але в повітрі вже відчувалося терпке умирання природи, ставало вдвічі сумніше тому, хто й так мав небагато радості.

Від Людмили вже два місяці не було листів, і Сергій вирішив поставити на всьому крапку. Ось кличе його такий же самотній приятель на ферму, як спільника. Будуть розводити там курей, ходитимуть на полювання, доживуть свого віку без зайвих, непотрібних переживань.

Давно мовчав у Сергія телефон. Не було кому дзвонити до нього, а може в цьому завинив і він сам. Останнім часом майже не сидів дома, блукав по вулицях, думав над тим, як посміялася з нього доля, відірвавши від рідної землі. Значить, дзвінки, якщо вони й були, лишалися без відповіді, а вдруге чи втретє не кожний схоче турбувати людину. І раптом сьогодні, вже дуже пізно, бо аж коло дванадцятої години вночі, дзвінок...

Сергій підніс рурку.

— Я слухаю...

— Сергію... Ти ще один?

— Лю?

— Так, Лю. Сергію, я лише приїхала. Чи можна в тебе зупинитись?

— І ти ще питаєш? Де ти? На станції? На якій? З речами? Приїхати за тобою?

— Приїдь... милий. Я б тебе не турбувала, але... треба, щоб ти приїхав.

**

— Ну, доброго здоров'я, доброго здоров'я! Боже, як ти змарнів! Чекай, ми трохи поговоримо перед тим, як їхати. Дома? Ні, краще тут, у цьому шумі. Знаєш, є розмови, що потребують шуму. Є такі розмови...

Сергій дивився на Людмилу й не пізнавав її. Ця гарна, трохи насмішувата жінка виглядала дуже стурбованою, наче переживала щось тяжке і досі не в силі опам'ятатися.

— Лю, що з тобою?

— Зі мною? Нічого. О, ні, багато чого... Ти сумував? Згадував мене? Знаєш, я так шкодувала, що кинула це гарне місто. Мені не треба було його кидати. Отже, Сергію, отже... я б хотіла опинитись у твоєму затишному помешканні, відпочити, поплакати трохи і заснути. Ти не розумієш, звичайно. Але я, мабуть, не маю права їхати до тебе, а поїду в готель. Ах, як мені трудно почати! Сергію, я вже не маю мого провозатого. Берегла, як зіницю ока, і не вберегла. Хтось був хитріший за мене. Спочатку видер торбинку, а потім... Сергію, батько моєї дитини ніколи не буде моїм чоловіком, бо... я його не знаю.

Людмила притисла руку до очей. Червона барва проступила між її пальцями.

— Мені соромно, Сергію. Соромно розповідати але я мушу. Мене згвалтував у парку якийсь дуже молодий хлопеч. Я його ніколи доти не бачила. Я не могла боронитись, бо не було чим. Тепер я... чекаю дитини.

Сергій мовчав.

— І уяви собі: я страждаю і... радію. Хай мене Бог простить, хай від мене всі відречуться, я радію, що знатиму материнство, і що те, нічим не винне сотворіння, любитиме мене, вважатиме найдорожчою в світі... Розлучимось же отут, Сергію, назавжди, забудемо про все, що було між нами, поставимо крапку на твоїх і моїх мріях.

**

Такі мчало до готелю. Лишалось ще з півмилі. Чоловік і жінка не розмовляли, бо й про що було розмовляти? А думки сновигали, як навіжені. Це — все. Останній рейд, так би мовити. І розійдуться два шляхи, щоб уже ніколи не зійтись, і обірветься якась золота ниточка, глибоко захована й старанно бережена від чужих допитливих поглядів. Ой, яка туга, який біль! Раптом Сергій зупинив шофера й наказав йому:

— Повертайте назад. Вулиця Моргана, число 321.

Шофер хвильку покліпав очима, бо це ж далеко, а проте, яке йому діло? Пасажир платить і може розпорядитись, як хоче.

І тоді Сергій відчув на своїй руці гарячий жіночий поцілунок.

ПИСЬМЕННИКИ І КРИТИКИ

Вадим СВАРОГ

1. Критик поза межами своєї спроможности.

Серед наших літературознавців і літературних критиків Б. Романенчук являє собою своєрідну постать. У серці пана доктора в запеклому й нерівному бою змагаються між собою дві сили: одна — сила нашого питомого традиціоналізму, а друга — сила наймоднішого “модернізму”.

Я написав “у нерівному бою” бо хоч на словах Б. Романенчук і признається до найбільш безкомпромісного модернізму в літературі, але, як тільки справа доходить до критичної аналізи конкретного літературного твору, його модерністичні тенденції всихають, як роса на сонці, і критика його стає не то що просто народницькою, а навіть напартійнішою.

У грудневому числі журналу “Київ” Романенчук умістив простору рецензію на повість Уласа Самчука “Чого не гоїть вогонь”. Ця рецензія негативна. А втім, вибачте, не зовсім. Романенчук вважає, що Самчук “уміє так переконливо змалювати життя, що читачеві це видається правдою і в цьому саме сила мистецтва”. Поза цим необгрунтованим твердженням Романенчук і не пробує аналізувати Самчуків стиль.

Улас Самчук, як відомо, ще міцно стоїть обома ногами в нашому традиційному провінціалізмі і його літературна техніка з погляду новочасної критики залишає бажати багато кращого. Його знання нашої літературної мови незадовільне, а це для письменника — кардинальна хиба. Проте оскільки й Романенчук знає літературну мову слабенько, то критикувати Самчуків мовостиль йому труднувало.

У цій статті мене цікавить, однак, не письменник Самчук та його мовостиль, і навіть не його твір, а критик Романенчук, — при чому саме критик, а не мовознавець. Як Романенчук знає літературну українську мову — це тема для окремої статті.

Свою літературно-критичну статтю Романенчук ритуально починає з урочисто-декларативного формулювання свого мистецького кредо, цілковито й безкритично запозиченого в наймодернішого літературопотворення:

“Письменник не цікавиться відтворенням... реального життя, тільки творить свobodно, як і що йому підказує його смак і творча уява (яка, однак, безпорадна синтакса в п. Романенчука! — В. С.). Він, щоправда, бере теми з реального життя, але шукати в літературному творі відбитки реального життя, це шукати вітру в полі, бо хто може поставити виразну границю в літературному творі між правдою і видумкою. Вони так переплітаються, що й не збагнеш, де правда, а де видумка письменникова. Так, що найчастіше правда стає сумнівною”.

Свої декларації Романенчук “підпирає” висловлюваннями різних авторитетів. “Відомий християнський філософ Жак Марітен каже, що вимагати від мистецтва, як основної мети, відтворення дійсности — значить руйнувати його. Схолястич-

ний філософ І. Петцольд вважає все психічне, в тому й мистецтво, явищем первинним, тому він обороняє абсолютну свободу творчої уяви. Американський естетик Г. Мід вважає, що мистецтво має автономне значення і власну сферу естетичного досвіду, незалежну від інших сфер дійсности. Такої ж думки польський “ревізіоніст” Р. Зімад, американський теоретик Сантаяна й сотні інших філософів і мислителів ідеалістичного напрямку. Всі вони стоять на становищі свободи слова, мистецтва, отже й літератури, і не ставлять їй ніяких вимог, крім однієї, яка їй найвластивіша й найсуттєвіша — творити красу”.

З приводу цієї Романенчукової тиради скажу, насамперед, що дослівно переписувати її мені було надзвичайно важко — і фізично і духово — бо написана вона так безграмотно, що хочеться всю її перекреслити та геть передагувати.

А подруге, якби Романенчук і зміг грамотно й ясно викласти суть думок перелічених ним “філософів і мислителів”, то думки схолястичних філософів та “естетиків” для нас не конче авторитетні.

Знову й знову викладати свої думки про абсурдну концепцію “мистецтва для мистецтва” мені не охота. На цю тему я писав багато. Наголошу тільки одне: завжди, а особливо в кризові часи світової історії зміст значного літературного твору — його тема, його ідеї, його “послання” до читачів — набагато важливіші від його літературної форми, яка мусить сприяти найбільшій “дохідливості” твору. Взагалі кажучи, більша турбота про форму, ніж про зміст — це явний симптом занепаду письменника.

Отже запам’ятаймо: для Романенчука не потрібен “відбиток реального життя в літературному творі. Письменник мусить творити свobodно, як йому підказує його творча уява. Це значить, що письменник може вигадувати казнашо, але судити його ми не маємо права.

Між іншим, з позицій цієї концепції неможливо критикувати “соцреалізм”. Чи спало на думку п. Романенчукові, що соцреалісти можуть побити його його ж власною зброєю, відповівши на його критику соцреалізму так:

“Як ви радите, шановний пане Романенчук, так ми й робимо! Ви радите письменникам не копіювати реального життя, а писати так, щоб ніхто не розібрав, де правда а де видумка. Так ми й пишемо. А якщо наші видумки вам не подобаються, то згадайте вашу власну заяву, що письменник повинен керуватися лише власним смаком та уявою!”

І що зможе відповісти на це шановний пан доктор? Нічого він не зможе на це відповісти, лише тихенько сидітиме в пастці, яку сам для себе приготував...

Очевидно, що Романенчук своїми власними теоріями відрізав собі шляхи для широкого критичного наступу на Самчуків твір. Принаймні, він відібрав у себе моральне право судити про те, наскільки вірно в творі Самчука відображена та ре-

альна дійсність, зображенню якої Самчук присвятив свою повість.

Після того, як Романенчук неодноразово заявляв про те, що для нього важить не “що”, а “як”, що його головний ідол — це краса, ми мали підстави сподіватися, що Самчуків твір він піддасть насамперед суто формальній критиці, та роз'яснить нам, у чому саме полягає мистецька цінність цього твору.

Але, на превелике наше здивування, Романенчук починає свою рецензію таким несподіваним запитанням:

“Які ж думки, ідеї та погляди, що їх автор втілює у свою повість, які проблеми він заторкнув і як він їх розв'язав?”

“Є певні дані гадати, що Самчуковою ціллю в цій повісті було мінімалізувати значення українського націоналістичного руху і його дій під час останньої війни. Цю ціль він прагнув досягнути обхідною дорогою...”

Але постривайте, пане Романенчук! Вам, як прихильникові цілковитої свободи мистецтва, ніяк не випадає з самого ж початку своєї рецензії вступати в ідеологічну дискусію з Самчуком, який написав не політичний трактат, а літературний твір, єдиним завданням якого є творити красу на підставі власної уяви та смаку, отже ніхто не має права закидати йому, що він нереалістично відтворює життя...

Але п. Романенчука вже годі спинити. Він нестримно пише далі:

“Самчук пробує побудувати певну свою теорію, яку він і “викладає” в повісті. Ця теорія зводиться, короткими словами, менш-більш до того, що до вияву сил, які держать український народ при житті скільки то століть, досить певних зовнішніх збудників, які вказують на загрозу втрати свободи, стану посідання, а то й життя. Іншими словами, рух спротиву проти ворога виявляється стихійно, відрухово. Коли люди відчувають небезпеку й загрозу для свого групового існування, в них, як і в тварин, відзивається інстинкт групового самозбереження і вони стихійно стають у своїй обороні, витворюючи певні сили й засоби для оборони не лише самого існування, але й стану посідання (інстинкту збільшення стану посідання, ані відібрання втраченого, в українській людині непомітно, цей інстинкт давно зник)”.

(Ах, якою незграбною, трудночитабельною мовою висловлюється Романенчук і як йому треба працювати над своїм мовистилем, а в першу чергу над своєю синтаксою! — В. С.).

“До цього місця ми з Самчуком можемо частинно згоджуватися, але далше ні. Не можемо просто тому, що за його теорією для цієї самооборони й збереження стану посідання (ну й дався ж Романенчукові цей стан посідання! — В. С.) не потрібно більше нічого, окрім самого інстинкту, що під впливом певних зовнішніх збудників спонукує людину діяти й шукати засобів охорони й оборони. Ми згодні з Самчуком, що в людини існує певна укрита в підсвідомості сила, яку ми тут можемо назвати “національною стихією”, але ми ніяк не згоджуємося, що цієї сили досить для групового чи скажимо уже виразно національного самозбереження й самоохорони. Для цього треба

ще порядкуючих і керівних сил, без яких “національна стихія” сліпа й слаба в своїй безмежній, але невпорядкованій силі”.

Так он що! Подолавши всі перешкоди, поставлені нам стильовою безпорадністю п. Романенчука, ми все таки збагнули, що саме йому не подобається в Самчуковому творі. Не подобається йому те, що Самчук “не цікавиться відтворюванням” деяких ідеологічних засад, милих партійному серцю Романенчука, а “творить свobodно, як йому підказує його смак та творча уява”.

У Самчуковій повісті Романенчук знайшов лише одну-єдину варту уваги проблему — проблему “маси” і “проводу”. Ця проблема настільки не нова, що давно вже обросла сивим мохом. Але вона й досі не розв'язана і Романенчук має право ставити її знову й знову — коли вважає, що на підставі певного літературного твору він може з приводу цієї проблеми сказати нове, свіже, потрібне слово.

Звичайно, Романенчук має право й належати до певного політичного середовища та виражати його концепції. І коли б він на початку своєї рецензії недвозначно заявив, що обмежиться самою критикою ідеологічних позицій Самчука, то ніхто не мав би до його статті жадних зауважень.

Проте Романенчук пообіцяв нам значно ширшу аналізу. Він хоче належати до формально-естетичної школи. Але коли я уважно прочитав його рецензію, то побачив, що Романенчук підійшов до Самчукового твору не як до твору художньої літератури, а як до злегка белетризованого політичного трактату.

Але невже проблема маси і еліти — це єдина чи центральна проблема Самчукової повісті? Невже в ній немає інших, паралельних, а на сьогоднішній день може й важливіших проблем? Невже цей твір такий беззмістовний, убогий на мислі та мистецькі вартості, що з нього не можна більше нічого виудити уважному читачеві? Невже критикові немає чого сказати про літературну техніку Самчука?

Я дозволю собі запропонувати Романенчукові кілька критеріїв для аналізу літературного твору. Це власне перелік елементарних вимог, які пред'являються авторам-професіоналам. Ось ці критерії:

Чи є в даному літературному творі оригінальна тема? Чи говорить цей твір щось нове в порівнянні з іншими творами, написаними на таку ж або подібну тему? Якщо в ньому немає нічого засадниче нового, то може він ставить якусь універсальну проблему в новий чи кращий спосіб, освітлює якийсь новий її аспект? Яка життєва філософія автора?

Взагалі, в чому полягає “послання” цієї книги до читачів і на яких читачів вона розрахована? Чи задовольняє вона якийсь основний людський запит, чи відповідає на якесь вічне, фундаментальне питання? Наскільки актуальна вона для нас у цей час? Чи ширший і самостійний автор у своєму трактуванні взятої ним теми, чи він людина з широким виднокругом та набутим в особистому досвіді знанням людей і світу? Чи живий й переконливий його герої?

Чи задовольняє ця книга загально прийняті

НОВІ ДНІ, КВІТЕНЬ, 1960

стандарти серйозної і вимогливої, але доброзичливої критики щодо сюжету, діалогів, характеристики персонажів, композиції, мовостилу? Чи добре знає автор літературну мову, чи великий у нього запас слів?

Кваліфікований критичний розгляд книги повинен включати й інтерпретацію твору, коментування її ідейного світу, визначення місця цієї книги в нашій літературі, пов'язання її з нашою культурою і її минулим, з нашими традиціями і прагненнями.

Чи задовольняє Романенчукова рецензія стисло перелічені вище вимоги до серйозного критика? Мусимо з жалем відповісти, що ні. Але віддамо Романенчукові належне: кардинальну хибу своєї статті він помітив і сам — хоч уже після того, як його стаття була написана. Тож він швидко дописав до неї таку кінцівку:

“Ці зауваження до повісти можуть викликати зауваження на зауваження, що ми ніби визнаємо формальну методу в мистецтві, а тут оцінюємо повість лише з боку її змісту й ідейності, отже в дійсності визнаємо примат змісту.

“Можливо, що декому так і буде здаватися, але воно зовсім не так. Мірилом вартости літературного твору буде завжди його форма, але не в тому вузькому розумінні, в якому її в нас загально приймають, тільки в найширшому понятті, в якому мається на увазі не тільки технічні засоби (техніка твору), а все те, що може відповісти на питання “як”, отже, як автор сформував чи уформував свій твір, або краще той матеріал, що нагромадився в його уяві, як він підійшов до нього, як він його бачив, з якої висоти дивився на нього, на тему й на свою ідею.

“...Бо завжди досконалішою формою твору буде та, яка покаже цілість у частинах і частини в цілості, аніж та, що бачить лише частини і не бачить цілості. Вершком мистецької досконалости, за святим Августином, є гармонія всіх частин, усіх складових елементів у своїй цілості, але в такій цілості, в якій частини не розпливаються і не зникають, а залишаються помітними і виявляють саме ту гармонію, яка створює естетичне почуття”.

Доктор Романенчук з усіх сил старається бути переконливим і на допомогу собі наводить думки св. Августина. Але переконливості з того не виходить. Ідеологія автора не має нічого спільного з композицією твору. Треба бути значно умілішим софістом і казуїстом, ніж він є, щоб довести, що літературний твір буде мистецьки досконалим та гармонійним “в усіх своїх частинах” тільки тоді, коли в ньому буде проводитись ідеологічна й політична лінія тієї партії, до якої має честь належати пан рецензент.

Мені хочеться нагадати Романенчукові, що саме з таких позицій підходять до оцінки мистецьких творів комуністичні соцреалістичні “літературознавці” й “критики”, які вимагають “партійності” в літературі, як мірила її “мистецької досконалости”.

Як критик, Романенчук безпорадно застряг між своїми претензіями і спроможностями. Він мусів би відверто й щирсердо сказати читачам, що він, Романенчук, вважає, що в нинішній час ідейно-політичні тенденції літературних творів важливіші

від їх формально-естетичної якості. І ми були б з ним згодні.

Романенчукові треба, як кажуть американці, “мейк ап гіз майнд” і вирішити, яким саме літературним критиком він старатиметься бути. Невдача на літературно-критичному полі спіткала його тому, що він не хотів бути щирим ні із своїми читачами, ні сам із собою.

Серед багатьох, звідусіль запозичених ним модних тез він наводить одне твердження, з яким не можна не погодитись. Це твердження про те, що художня література не є фотографією життя, і що в мистецькому творі реальне життя зазнає певного перетворення, вірніше переображення. Звичайно! Письменник не міг би фотографувати життя своїми творами навіть тоді, коли б цього й хотів.

Але мені здається, що сам Романенчук не гразд розуміє те правильне твердження, яке він навів. Справа в тому, що переображення дійсності може бути всякого роду. У казці дійсність теж перетворюється. Я нічого не маю проти казок, як специфічного літературного жанру, але до великої літератури вони мають лише посереднє відношення і тому лишімо їх осторонь.

Радикального перетворення зазнає дійсність і в творах сюрреалістів і в творах “соцреалістів”. Взагалі кажучи, ці два зміни є двома сторонами тієї самої фальшивої монети. Мудрости за цю монету не купиш...

“Офантасмагорення” життя, якщо можна так висловитися, наприклад, у творах сучасних авторів французьких, так званих “антироманів” — нікому не потрібне. Вигадки тих письменників, які “творять” свої індивідуальні, ірраціональні, суверенні світи, що не мають нічого спільного з реальним, не принадажують ментально здорових людей. Читачі, не зіпсовані фальшивими “естетськими” теоріями, просять у книгозбірнях книг “з життя”, тобто таких літературних творів, які мають справу з реальними проблемами живої дійсності.

Як засіб передачі вищого людського досвіду, література (як і всяке мистецтво) важлива й значна тільки в тій мірі, у якій вона бере участь у загальній еволюції і розвитку людської мислі. У цьому відношенні всяке мистецтво є чимсь багато більшим від простого відображення наоколишнього світу. Воно не лише відображає індивідуальні візії та драматичні настрої, але й виражає певні тенденції в світі ідей та відіграє певну роль у творенні духової культури свого й наступних поколінь. Коротше кажучи, мистецтво повинно бути цивілізуючим чинником, протестом проти дешевици й вульгарности, пози й претензії. Воно дає нам можливість оформити наші ідеї про те, що філософи називають “добрим життям”.

Ось чому ми не можемо розписуватись під тими концепціями мистецтва, які намагаються насильно звузити його до тієї невразної і розпливистої якості, що її називають “чистою красою” — якості, відірваної від загального тла тих думок, прагнень і дій, у яких мистецтво бере свій початок.

Не можемо ми також дивитися на мистецтво як на розвагу для дилетантів, сенсуальну учту для “знавців”, культурну декорацію для снобів або виключну власність “естетів”, які заявляють, що

вони зазнають якоїсь метафізичної насолоди, стежачи за технічними фокусами мистців.

Мистецьке переображення життя це не офантазмагорення його, не спотворювання й не учуднення його невідомо для якої мети. Ні, мистецьке переображення дійсності базується на творчому розумінні життя мистцем, який дивиться на реальність з позицій своєї візії. Для цього письменник повинен мати своє бачення життя та власні ідеї, варті того, щоб поділитися ними з читачами.

Вибором своєї теми письменник повинен показати нам, що він замислювався над певними проблемами більше, ніж ми, та що він знає про них більше, ніж ми. Якщо ідея твору не нова — а чи багато на світі нових ідей? — він повинен внести в неї нові думки й оцінки.

Письменник повинен виражати свої ідеї в художніх образах ясно, сильно і яскраво, відкидаючи непотрібні деталі, добираючи своїх героїв, упорядковуючи й згущуючи життєві явища, освітлюючи їх своєю мудрою візією, підводячи до плідної задуми над важливими проблемами життя. Коротше кажучи, велике мистецтво, варте цієї назви, повинно підносити нас із повсякденної рутини на високості очищаючої трагедії, глибокого й співчутливого розуміння людської драми. А форма — лише функція змісту.

Великі письменники, великі насамперед силою своєї творчої уяви, своїм знанням людської природи, своєю моральною силою, своїм “панорамним зором” та, як сказав колись В. Брукс, “висотою життєвої арки, яку вони підтримують”. Геніяльні письменники збагачують наше життя мистецькими цінностями і вчать людей жити. Але досягають вони цього не формалістичними словесними ввертатами...

Може бути чимало різних видів літературної критики. Можна, наприклад, оцінювати літературний твір відповідно до того, як він виражає дух нашого часу та бере участь у розв’язуванні проблем, поставлених новою епохою. Інші критики можуть підходити до літературного твору як до особливого автономного мистецького явища та аналізувати його з погляду реторики та композиції, тобто літературної технології.

Будучи посередниками між письменниками й читаючою публікою, одні критики й рецензенти можуть бути адвокатами автора й роз’яснювати читачам авторові ідеї, допомагати їм оцінити і мистецьку сторону твору. Завдання критика в цьому відношенні стануть ясніші, якщо ми згадаємо, що кожен письменник з природи своєї є великим індивідуалістом. Літературні твори, за винятком цілковито безпорадних початківських творів, неминуче носять на собі печать авторової індивідуальності, яка часто мусить бути компетентно розтлумачена непідготованим читачам.

Інші критики можуть бути представниками читаючої публіки, а в ширшому масштабі — представниками всієї нашої культури з її національними традиціями, вартостями та вищими прагненнями. Роля критика особливо важлива в нашій сучасній літературі, де ще є багато, як малограмотного провінціального аматорства, так і “модерністичної” претензії та пози. Такий критик мусить імпонувати письменникам своїми спеціальними знання-

ми, розумінням своєї епохи, глибиною свого мислення, естетичним смаком та здібністю бути в інтересах усієї нашої спільноти належно об’єктивним і надпартійним, а разом із тим принциповим та вимогливим.

Основне завдання критика — визначити на підставі аналізу, чи даний твір збагачує нашу літературу (не лише купую зіпсутого паперу) та духове життя читачів, чи він тільки пустоцвіт, а то й гнилиця.

Успішно працювати в царині літературної критики Романенчукові заважає насамперед те, що йому бракує належної літературної кваліфікації. Загальновідомою аксіомою (на жаль, не всі в нас із нею погоджуються) є те, що письменник мусить досконально знати літературну мову — тобто вміти використовувати всю її “потенцію”.

Тим більш потрібне знання літературної мови критикові, який повинен аналізувати стиль письменника, себто передусім уміння письменника користуватися основним знаряддям своєї праці.

Подруге, Романенчукові не вистачає глибокого розуміння природи мистецтва та належного знайомства з новітніми літературно-теоретичними концепціями. Коли він починає заглиблюватися в теоретичні міркування, то на перших же кроках щоразу впадає в суперечність із самим собою. Нарешті, Романенчукові слід побажати самостійності та оригінальності мислення, без яких літературний критик неминуче перетвориться на нудного повторювача загальновідомих істин.

Але ж ніхто не перешкоджає йому оцінювати літературні твори залежно від їх змісту, їх тем, ідей та взагалі бути в літературній критиці рупором певного контингенту читачів. Іноді ми будемо згодні з його оцінками й думками, іноді наші думки розбігатимуться. Але це цілком нормально, бо жоден критик не може претендувати на безпомилність.

Головне те, що тоді Б. Романенчук матиме своє певне місце в синедріоні наших критиків та виконуватиме функцію, яка йому буде під силу. Якщо він зважить на нашу пораду, то вона буде йому вельми помічна в його дальшій праці на полі літературної критики.

До всього сказаного вище мені хочеться додати ще одне зауваження загального характеру. У нас є скількись літературознавців, літературних критиків та літераторів, які з висоти позичених котурнів самонадіяно твердять, що “найвластивішою й найсуттєвішою функцією мистецтва є творити красу” і що “мірилом мистецького твору є тільки його форма”.

Але в дійсності, як тільки ці “естети” в своїй критичній практиці зустрічаються з конкретними літературними творами, вони негайно розгублюються. Виявляється, що вони, власне, зовсім не розуміють, що воно таке — ота славнозвісна “краса” та де і як її шукати. І вони знаходять у творі все, що завгодно — окрім краси...

Це банкрутство не лише тих “знавців”, у яких претензії розвинені більше, ніж їх ерудиція та мистецький смак; це одночасно й банкрутство всіх фальшивих модних концепцій, що їх бездумно проповнують і наші поверхові “естети”.

Безперечно, люди потребують краси, як прикра-

си для свого життя. Але до прикраси насамперед потрібна річ, яку варто прикрашувати. Не забуваймо також, що жадна естетична школа не дала цілковито задовільного і всеосяжного визначення краси і це поняття має різний зміст для різних народів, різних часів і навіть для різних людей того самого часу й народу. Хіба не впливає звідси, що так звана “чиста”, тобто універсальна краса — це “чистий” абсурд?

Якщо краса — поняття історичне й мінливе, то, значить, перманентних, довічних, універсальних вартостей у великих творах світової літератури треба шукати в їх інших компонентах.

Можна для зручності окремо аналізувати формально-естетичні якості мистецького твору, але не можна “як” ставити понад “що” та проголошувати красу (під якою здебільшого розуміють лише красивість) абсолютно самодостатньою вартістю та єдиною метою **всякого** мистецького твору. Творення краси ще не є найважливішою турботою людства — принаймні за трагічних епох його історії.

2. Дискусія між письменником і критиком.

У серпневому числі “Нових Днів” була вміщена моя рецензія на історичну повість Юрія Тиса “Конотоп”. Озиваючись на цю рецензію, Тис пише в статті “Проблема літературної дискусії” (в грудневому числі літературно-мистецького додатку до газети “Гомін України”):

“...Ось питання: чи автор мусить мовчати? Чи критик мусить не відповідати на виклик і ображатися? Мовчанка має своє значення. Може викликати враження, що автор визнає рацію за критиком, або що ігнорує його зауваження”.

Ніколи й ніде не було ніякого писаного чи неписаного закону про те, що письменник повинен не реагувати (принаймні в пресі) на критику. Більшість авторів, однак, справді відмовчується на критичні статті про їх твори, але роблять це вони, мабуть, із “задньою” думкою. Мовляв, я, автор, зовсім не погоджуюсь з тим, що базикає про мене критик, і я, звичайно, міг би розбити цього критика наголову, але, от біда: прийнято на критичні статті не відповідати.

Звичайно, критикований письменник має право публічно не згоджуватися з критиком та вступати з ним у дискусію. Ніхто не може претендувати на безпомилність і така дискусія буде корисна не лише, як елегантно висловлюється Тис, “для взаємної едукації” обох сторін, а й стимулюватиме мислення інших авторів та читачів.

Мене дуже тішить те, що Тис реагує на мою рецензію без надмірної нервозності, яку нерідко проявляють інші автори. Він пише:

“Сварог у дечому влучно звертає увагу на недотягнення мого твору, але є в нього твердження, думаю, неправильні. Вони частинно не стосуються художніх міркувань, а здебільшого мають характер позалітературний”.

Так, несподіванкою для Тиса є моє твердження, що оборона Конотопу “не може бути самовистачальною темою для літературного твору”. Тис пише: “Сварог вимагає, щоб я подав у творі широке полотно тогочасних умов... Але моїм завданням було описати облогу і тільки облогу, на-

віть не бій під Конотопом, а переживання і перебіги у психіці замкнених у місті людей... Чому Конотоп не може бути темою твору? У світовій літературі існують твори, в яких автори описують переживання простих людей, які не цікаві на загальну ситуацію і тому ще більш трагічно переслідує їх незрозуміла доля”.

Ці Тисові слова, признаючи, мене дуже здивували. Його твір має підзаголовок “історична повість” і відповідну до цього передмову, а тепер Тис заявляє, що він нібито писав повість про переживання простих людей “які не цікаві на загальну ситуацію”. Отже, або він писав історичну повість або щось інше...

Мені здається, що він таки хотів написати історичну повість з дуже цікавими “на загальну ситуацію” переживаннями українських патріотів, які героїчно обороняли своє місто від московських військ. Люди, які оборонили Конотоп — це вже не прості люди, а те, що вони зробили, — це ситуація не лише цікава, а й така, що показує, на яку моральну велич здатні українські люди.

Отже я не можу повірити Тисові, що він усього-навсього хотів написати якийсь суто психологічний твір. Його повість таки історична і написана вона на тему, яка і в майбутньому повинна привертати до себе увагу наших історичних белетристів.

Біда в тому, що які б завдання собі не ставив Тис, він ні з одним із них у своєму творі не вправся. Якщо він хотів дати історичний твір, то не повинен був обмежуватися самим описом облоги Конотопу, бо, як я писав, “оборона Конотопу все таки була лише неміродайним епізодом трагічної епохи... Читач має право запитати автора: якщо наші люди в ті часи були такими гарячими патріотами й так знаменито били москалів, то чому ж тоді Україна не здобула державности?”

Тис ухилився від відповіді на це запитання, але не мав права — про право я, звичайно, говорю умовно — це робити. Бо що ж він тоді взагалі хотів сказати своїм твором? Що були в Україні колись хоробрі люди, гарячі патріоти? Це ми знаємо й самі без його історичної повісті. Його актуальним завданням було показати, чому українці, які в ті часи показали себе гідними свободи, все таки не змогли її здобути.

А може Тис справді хотів написати не історичний твір, а психологічний? Може він хотів узяти конкретну “межову ситуацію” тільки для того, щоб глибоко й тонко проаналізувати переживання людей, які з дня на день чекали смерті? Як відомо, загроза насильної смерті та голод можуть розкрити в психіці людей такі її сторони, які в “нормальний час” могли б залишитися захованими навіть від самих цих людей. На таку тему, наприклад, написав свій відомий твір “Чума” Альбер Камюс.

Якщо Тис мав на меті написати саме такий твір, то мушу з жалем сказати, що ніякої значної, універсальної психологічної чи філософської проблеми в його творі я не знайшов, та й він сам у своїй відповіді мені ніякої теми не назвав, обмежившись невиразною фразою про “перебіги в психіці людей”. Тому я наполягаю на своєму попередньо-

му твердженні про те, що Тисове невміння творити індивідуальні характери та винаходити цікаві ситуації призвели до того, що оборона Конотопу в його творі позбавлена будь-яких епізодів і деталей, які врізалися б у пам'ять читача. Якими його персонажі ввійшли в твір, такими вони з нього й вийшли — без усяких перемін.

Про яке розкриття їх характерів чи зміни в психіці можна говорити, коли його герої подібні один на одного, як олив'яні солдатики. Він населив свій твір нудними юрбами людських стереотипів, які тотожні один з одним і повторюють один одного. Насправді ж, кожна людина — це окремий світ і в руках досвідченого мистця аналіза переживань багатьох різних індивідів склалася б у захоплююче широке полотно.

Далі Тис нарікає на те, що “Сварога вражає, що Павло (герой твору) вживає “помпезних сентенцій”, які, згідно з думкою Сварога, є тільки “мількими загальниками”.

“Те, що говорить Павло і наводить Сварог, є конденсатом для окреслення нової доби барокко. “Вічний рух і неспокій” і “смерть не смерть” та інші, нечисленні зрештою міркування — це принципи тогочасної думки... Сварог пише, що молоду людину, яка заговорила б такою мовою, негайно висміяли б. Нині може так, але не в 17-му сторіччі...”

Юрій Тис мусить розуміти, що він написав свою повість не для того, щоб покласти її на “машину часу” та переслати в 17-те сторіччя, де Павлові сентенції і могли здаватися неабиякою мудрістю.

Тисова повість призначена для людей нашого, 20-го сторіччя, а для них оті помпезні Павлові сентенції є вже наївні. Людина, що виголошує їх, не може справити на нас враження оригінально думачою людиною.

Щоб Павло імпував сьогodнішньому читачеві, треба зробити його цікавим саме для сьогodнішнього читача, а це значить, що не треба було вкладати йому в уста оті давно вже вицвілі й зайозені бароккові мудрощі, а, користуючись свіжими мистецькими засобами, показати нам Павла, як парубка з природним розумом, цікавістю та бажанням мислити самостійно. У характеризації свого героя Тис пішов найлегшим шляхом і знехтував деякі дуже важливі закони мистецтва.

Тис невдоволений і з того, що у введених ним постатях козаків-наддніпрянців я бачу не людей 17-го сторіччя, а скорше галицьких усусусів.

“Що ж, — пише Тис, — оті “козарлюги” були тільки в уяві наших народників 19-го сторіччя якимись анархічними загонами кінноти або очайдушими з примхи чи настрою вояками. Насправді, зокрема в 17-му сторіччі, була це сіра піхота, здисциплінована і з'єднана в боях у тверді тактичні одиниці... Психіку фронтового вояка я знаю з власних переживань, а вона не інша в обложеному Конотопі 17-го ст., як в обложеному Гляйхенбергу 20-го сторіччя. Зауваження Сварога про козарлюг і усусусів, які мали на меті негативну характеристику, насправді викликали в мене вдовolenня: я цілком правильно відзначив прикмети воїна...”

Насамперед: я зовсім не вимагав від Тиса, щоб він малював козаків Гуляницького якимись анархістами. Це він приписав мені для того, щоб “вір-

ніше” розбити мої твердження. Подруге, я нічого не писав про переживання “фронтових вояків”. Потреге, я зовсім не мав на думці давати якусь негативну характеристику усусусам. Усе це Тисові вигадки, якими він хоче затушкувати свою основну хибу — невміння знайти в козаках Гуляницького національну специфіку, яка б відрізняла їх від вояків інших національностей.

Як і всі інші персонажі Тисової повісти, так і козаки його неіндивідуалізовані, нецікаві. Просто отакі собі “карні вояки”, без власних облич і вдач. Тис зовсім не уявляє їх собі як живих людей. Ось, наприклад, один з його козаків після бою говорить Павлові:

— Варта жити!

Не кажучи вже про те, що ця форма “варта” — специфічно галицька, треба підкреслити, що таку манерно-афектовану, театральну-кокетливу фразу — полюбуйтеся, мовляв, який я герой, як я із смертю граюся і в цьому сенс життя знаходжу — просто неможливо уявити собі в устах типічного для давніх часів козака, простодушного наддніпрянина.

Тому то я й написав у своїй рецензії, що таку фразу можна було б почути від людини модерного часу, може від галицького вояка, знайомого Тисові з його особистого досвіду.

Отже підсумовую ще раз: Тис не вдумався в атмосферу східноукраїнського 17-го сторіччя, не постарався уявити собі, якими були люди тодішньої України, не знайшов, а може й не шукав їх загально-національної та специфічно-історичної характеристики. Від цього герої вийшли безбарвними, шабльоновими маріонетками, наспіх зліпленими за зразком якихось інших характерів, краще відомих йому. Але між козаками старої України й, скажім, галицькими усусусами лежать довгі історичні епохи. А втім він не зробив своїх героїв і справжніми усусусами — вони в дійсності були багато цікавішими.

Тис написав повість із життя Наддніпрянщини 17-го сторіччя, але читачі з Наддніпрянщини не впізнають своїх предків у намальованих ним “сірих” абстракціях, у цих чудних людоподібних гієрогліфах, які навіть розмовляють якимсь волапоком, суржиком з галицько-українських, польських та латинських слів.

Щоправда, Тис знає свої мовні недоліки. “Знаю це сам, — пише він, — знають і мої товариші по перу і часто мене за це, сказавши по-галицькому, “натягають”. Нема в мене можливості та й годі. Але цікаво: Сварог закидає мені галицький діалект, а інший шановний критик накинувся на мене за цілком протилежні огріхи. Крім цього, чимало цитованих Сварогом зворотів я вибрав саме не з галицького діалекту, а з засобу мовного старих і нових письменників.

“Не люблю щоденної суєти”, “низом-хмизом під вербами”, “ціла субстанція нації нашої” — та інші, які наводить Сварог як галицькі, саме нічого спільного з тією територією не мають. Відповідно до таких міркувань — автор критики зараховує мій твір до категорії “провінційальної літератури”.

...“Низом-хмизом” — зворот, що його Сварог називає галичанізмом, я запозичив від мандрівного

ченця Климентія, який і не мав у мислі бувати в Галичині”.

Насамперед треба сказати, що, наводячи ті вирази й слова, які я назвав галичанізмами в його творі, Тис зробив маленький “пересмик”: він просто-напросто “скоротив” оті вирази і тепер винить мене в тому, що я неправильно вважаю за галичанізми такі слова: “низом-хмизом”, “щоденна суєта”, “субстанція нації”. Про решту своїх справжніх діалектизмів, якими густо переповнена його книга, він воліє мовчати.

Перелічені вище слова Тис вихопив з більших наведених мною цитат, а саме: “Не люблю щоденної суєти й мізерії, волю в кости кидати за життя і смерть, ніж жити низом-хмизом під вербами”, “ціла субстанція нації є по стороні гетьмана”. В цих прикладах явним галичанізмом є вираз “волю в кости кидати за життя і смерть”, бо на Наддніпрянщині ніхто не кидає в кости “за життя і смерть”; у другій цитаті очевидним полонізмом є вираз “по стороні гетьмана”, бо на Наддніпрянщині скажуть “на стороні” або “на боці”.

Сказане вище далеко не вичерпує всіх хиб Тисового твору, а їх є чимало. Можна було б, напри-

клад, окрему статтю написати про загальну безпорадність і недоладність в композиції “Конотопу” та про те, що Тис не зміг або й не хотів опрацювати цікавого сюжету і т. п. На всіх цих хибках я не зупинявся, бо вважаю, що кардинальні мінуси, про які я писав у своїй рецензії, настільки “міродайні”, що затьмарюють усі інші. Тисового твору не змогли б “урятувати” ні цікавий сюжет, ні краща, продумана композиція, хоч і зробили б його “читабельнішим”.

Кінчаючи цю “контрвідповідь”, хочу відзначити, що я читав інші Тисові твори, кращі від “Конотопу”. На мою думку, “Конотоп” був написаний надто швидко — на замовлення дати актуальний історичний твір до знаменної дати. Але саме тому, що “Конотоп” був зроблений з великим поспіхом, а не “виростав” поволі, то в ньому особливо наочно виявилися мистецькі й інші недоліки, притаманні Тисові-письменникові. З цими хибками йому треба буде в своїй літературній праці боротися.

Звичайно, Юрій Тис може й не погодитися з моїми висновками. У такому разі слово переходить до читачької публіки, яка й має бути останнім арбітром у дискусії між письменником і критиком.

Любов ДРАЖЕВСЬКА

Десять років праці Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах

У квітні 1960 року відзначаємо десяти роковини діяльності Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах. За десять років вийшли тисячі сторінок видань Академії англійською та українською мовами, публікації Академії є в бібліотеках усього світу. Відбулось кілька сотень наукових конференцій в Нью-Йорку, виїзні сесії і засідання груп УВАН у США в Детройті, Денвері, Вашингтоні, Гарвардському Університеті, Солт-Лейк Сіті.

Моя стаття освітлює деякі аспекти праці Академії і подає лише поодинокі приклади, згадує лише окремих людей.

Ті, що відійшли у вічність

Багатьох активних будівників і працівників УВАН у США вже нема на цьому світі. Слід їх залишитися у здобутках української культури десятиріччя 1950 — 1960.

11 червня 1959 року помер перший президент УВАН у США, Михайло Олексійович Ветухів, який, за висловом президента УНР С. Витвицького, “у найбільшому осередку Західного Світу поставив святу українську культуру та українську правду... як свідство високої української духовости, що потверджує наше право на державну незалежність”.*

У 1950 році, за кілька місяців до смерті, проїздом з Канади до Європи, Президент УВАН, Дмитро Іванович Дорошенко, був кілька годин у Нью-Йорку. Ціле паломництво було на пристань: ми проважали

Дмитра Івановича на пароплав, не думаючи, що то назавжди.

УВАН у США вшанувала його світлу пам'ять, присвятивши йому науковий збірник українською мовою і видавши англійською мовою працю Д. Дорошенка “Огляд української історіографії”. У своїй статті у збірнику М. Ветухів написав: “Українська Вільна Академія наук горда з того, що її першим президентом був Дмитро Іванович Дорошенко — репрезентант вільної науки і борець за українську державність”.**

Праці покійних дійсних членів УВАН у США, історика українського права, Андрія Яковлева, ґрунтознавця Григорія Махова, фахівця з класичної філології і античної історії Андрія Коцевалова, фахівця з лісництва Бориса Іваницького живуть на сторінках наукового журналу Академії “Аналів УВАН у США”. Останній випуск “Аналів”, присвячений пам'яті активного члена Академії, Арнольда Марголіна, зберігає для вічності матеріал про діяльність цього українського державного і громадського діяча жидівського походження в час української державности 1917 — 20 рр. Світозар Драгоманів увіковічений на сторінках спеціального випуску “Аналів”, присвяченого його батькові Михайлові Драгоманову. Він був співавтором бібліографії творів М. Драгоманова і допомагав у підбиранні матеріалів. Українські історики Борис Круп-

* Див. “Бюлетень УВАН у США”, ч. 20, ст. 10.

** Михайло Ветухів “Дмитро Іванович Дорошенко — перший президент Української Вільної Академії Наук”, Науковий Збірник ч. 1, УВАН у США, Нью-Йорк, 1952.

ницький (Німеччина) та Ілля Борщак (Франція) теж увійшли в історію УВАН у США: їх статті друкувалися в "Аналах". В Академії лишилась згадка про оригінальні доповіді молодого історика Павла Грицака і непомітну для стороннього ока працю — допомога в редагуванні бібліографічних даних в "Аналах".

Ярослав Чиж був організатором і головою Комісії Академії для вивчення історії української еміграції в США, приклавши свої неперевершені знання в цій галузі. Матеріяли Комісії готові до друку і чекають публікації. Іван Дубина в 1949 — 50 рр. був серед ініціаторів організації УВАН у США. Свій фах — геологію — він в Америці покинув, щоб збирати матеріяли про голод 1933 року в Україні. На цю тему робив доповідь в Академії. Після його смерті матеріяли були видані СУЖЕРО-м. Сергій Городецький був активним учасником праці Біологічної секції Академії. Юрій Сенько збирав і обробляв етнографічні матеріяли. Юрій Тищенко, невтомний видавець і бібліограф, лишив своє ім'я, як автор статей в українських збірниках і технічний редактор українських видань Академії.

Уже нема серед живих багатьох людей, що були коло Академії і щиро підтримуючи її, допомогали їй працювати і розвиватися своєю організаційною працею та матеріяльною підтримкою. Микита Васильович Кекало, скарбник УВАН у США в роках 1950 — 51, завзято збирав гроші для видання першого числа "Аналів УВАН у США". Десь через місяць після виходу першого числа він помер, устигши розіслати кілька сотень журналу. Раптова смерть застала його над писанням запрошень на чергову конференцію Академії. Померли багаторічні члени Фондації УВАН у США, М. Скубова, пастор В. Кузів, М. Паньків, Д. Величко, М. Данильченко, А. Білоус, о. Білонь.

Жили недаремно покійні і записані їх імена в новітніх літописах. Їх праця спричинилась до того, що в історії лишився доказ того, як можуть твори-

ти українці за умов свободи, а до скарбниці світової культури увійшли здобутки української науки.

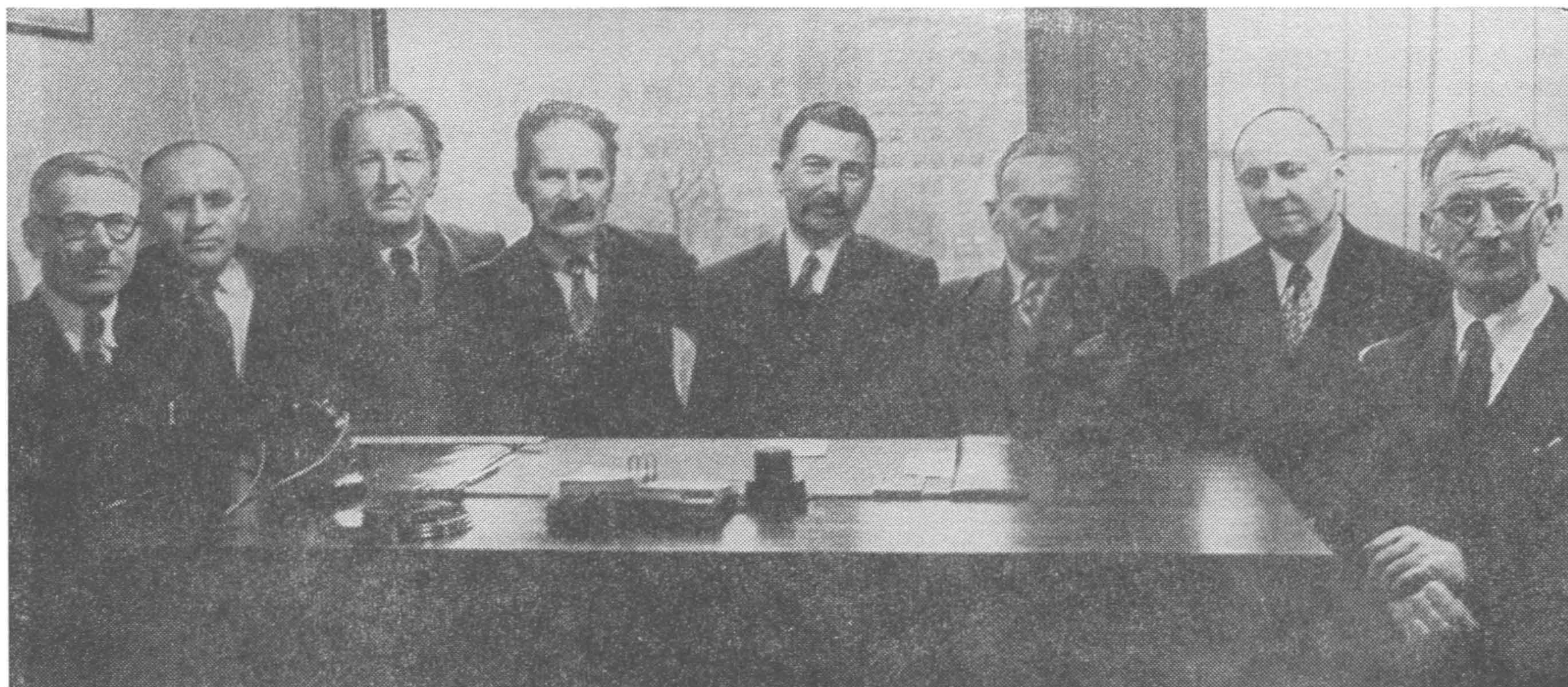
Трохи історії

Українська Вільна Академія Наук у Сполучених Штатах постала як наукова інституція з основним завданням — підтримувати розвиток тих галузей знання, що заборонені і занедбані в Україні, і вносити до світової культури здобутки українського інтелекту. Ті українські учені, яким пощастило вирватися на захід, у противагу до невільничої Академії Наук УСРР, створили в 1945 році в Авгсбурзі Українську Вільну Академію Наук, у 1948 році президент УВАН, Д. Дорошенко, виїхав до Канади і почав там діяти. Була закладена УВАН у Канаді.

У 1948 — 49 роках поважна кількість членів УВАН приїхала до Сполучених Штатів, одночасно почали прибувати скрині з архівом УВАН. У листопаді 1949 року до Нью-Йорку прибув М. О. Ветухів, який 17 листопада скликав нараду ініціативної групи українських наукових робітників, новоприбулих до США. На цій нараді ухвалено: "Вважати за необхідне зорганізувати у США українських учених і заактивізувати діяльність УВАН у США, як американсько-української інституції". Протягом кількох місяців установлено зв'язок з українськими ученими в США, зокрема з тими, що вже перебували тут десятки років і мали відповідне становище в американських університетах. О. Грановський, В. Тимошенко, С. Тимошенко та інші підтримали ідею організації Академії.

15 квітня 1950 року в Нью-Йорку відбулись організаційні збори дійсних членів УВАН, членів-кореспондентів і наукових співробітників. На цих зборах ухвалено обрати тимчасову управу, виробити статут УВАН у США і негайно розпочати працю в напрямку організації видавництва і наукових конференцій. Головою тимчасової управи обрано М. О. Ветухова.

Негайно розгорнулась праця в осередку вільної

Президія і співробітники УВАН у США в 1952 році в першому приміщенні УВАН. Зліва: І. Замша, Д. Бакум, Л. Чикаленко, В. Міяковський, М. Ветухів, Д. Горняткевич, Л. Биковський, І. Крилов.

української науки в Америці, який перший час навіть приміщення свого не мав. Скрині з матеріалами архіву стояли в задній кімнаті помешкання "Самопоміч" на 7-й вулиці в Нью-Йорку і на тих скринях, поскільки інших меблів не було, часом засідали академіки. Канцелярська і редакційна робота відбувалась у приватних приміщеннях, телефонів перші роки ні в кого не було, а на підземку часто позичали один в одного.

У цих умовах ініціатори йшли до мети — організувати Академію, як українсько-американську інституцію і нав'язати тісні зв'язки з американським науковим світом.

Перша пленарна конференція УВАН у США, з доповіддю проф. О. Повстенка про архітектуру старого Києва, відбулась 12 травня 1950 року у прекрасній залі Нью-Йоркського Історичного Товариства. Це приміщення було взято з ініціативи М. О. Ветухова, який хотів показати першою конференцією Академії, що вона виходить з українського гетто, яке купчилось на кількох вулицях долішнього Нью-Йорку.

7 червня 1950 року на конференції Академії виступив з доповіддю білоруський учений, проф. Я. Станкевич і цим був покладений початок співпраці Академії з ученими багатьох національностей.

Спробою показати англомовному світові досягнення українських учених і ознайомити інтелектуальні кола Заходу з українською проблемою було видання наукового журналу англійською мовою. Група ентузіастів готувала перше число журналу, який, після довгих роздумувань дістав назву "Анали Української Вільної Академії Наук у США". Головний редактор, М. О. Ветухів притягав людей до співпраці, замовляв статті і здобував гроші, найбільше шляхом особистих контактів із старими емігрантами. Юрій Луцький, гарячий поборник англомовних видань Академії, був першою ланкою між американським і українським науковим світом. Як помічник головного редактора, він переклав усі матеріали "Аналіз" англійською мовою і проробив усю технічну редакторську працю. М. В. Кекало збирав гроші серед українців, кожний доляр був досягненням. Членами редколегії були О. Грановський, Р. Смаль-Стоцький і В. Тимошенко.

У січні 1951 року з'явився перший випуск "Аналіз". Тоненький науковий журнал був на рівні американських академічних видань і здобув признання в американських наукових колах. Редакція дістала ряд листів від американських учених, що вітали появу журналу.

У травні 1951 року УВАН у США одержала 5000 доларів від Фондації Форда на продовження "Ана-

Вийшла обмеженим накладом нова книжка
Василя ЧАПЛЕНКА

ДЕЩО ПРО МОВУ

збірка лінгвістичних статей.

Ціна — 1.00 доляр.

Замовляти:

Vasyl Chaplenko
с/о UVAN — 11½ W. 26th St. New York
N. Y. U.S.A.

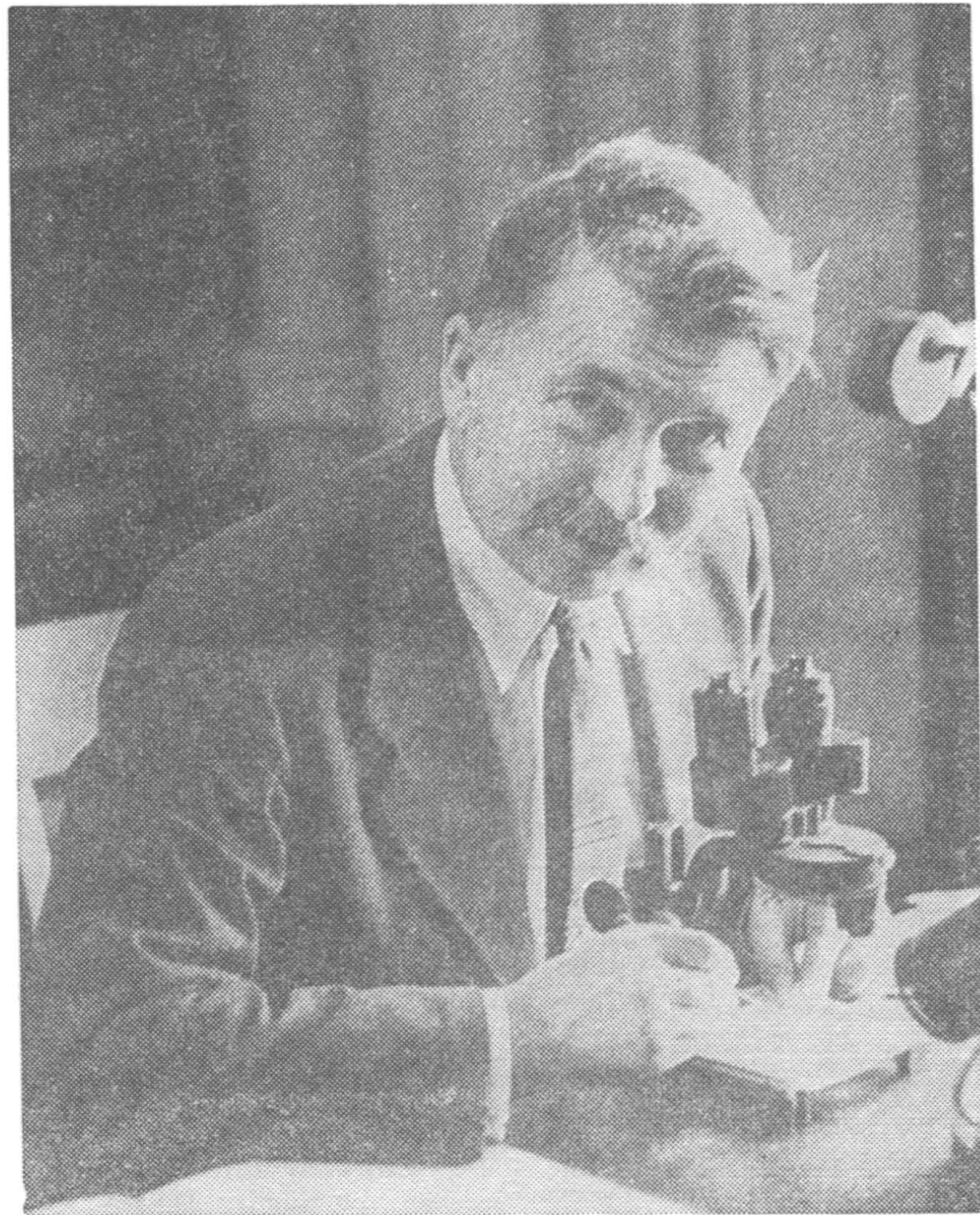
лів". З того часу "Анали" виходять систематично, їх академічний рівень зростає, коло співробітників ширшає.

У 1952 році Академія видала перший "Шевченківський Річник УВАН". Того ж року вийшов "Збірник Наукових Праць", присвячений пам'яті Д. Дорошенка.

У 1954 році Академія розпочала видання ряду високоякісних книжок українською мовою. Такі праці як "Історія української літератури" Д. Чижевського, "Спогади" Є. Чикаленка, "Місто" В. Підмогильного широко розійшлися серед українців усього світу і є в усіх бібліотеках, що мають слов'янські відділи.

Від 1951 року працює група УВАН у Детройті. Від 1955 — група УВАН у Денвері і від 1956 — група УВАН у Вашингтоні. Кожна з цих груп провела десятки наукових конференцій.

Музей-архів УВАН у США працює безперервно понад десять років, не дістає на це спеціальних фінансових асигнувань. Матеріалами Музею користуються українські й американські дослідники. Починаючи від 1958 року, УВАН у США вжила заходів для перевезення на схов до архіву Колумбійського Університету цінних архівів окремих осіб і українських громадських організацій. Уже привезено архіви В. Винниченка, Є. Архипенка і О. Скоропис-Йолтуховського.

Перший президент УВАН у США М. О. Ветухів.

11 червня 1959 року перший президент УВАН у США, М. О. Ветухів відійшов у вічність, залишивши слід своєї діяльності у численних редактованих ним українських та англійських публікаціях. В Академії лишився гурт людей об'єднаних десятима

роками співпраці для ідеї вільної української науки.

24 жовтня 1959 року конференція дійсних членів УВАН у США обрала нового Президента УВАН у США — Ю. В. Шевельова. У своєму інтерв'ю в газеті "Свобода" 18 листопада 1959 року проф. Ю. В. Шевельов сказав, що загальна мета Української Вільної Академії Наук — "з вірою в українську правду, у вітальність української науки і її творців творити нові українські вартості та збагачувати ними науковий і культурний доробок людства".

Видавнича діяльність

Коли вийшла книга "Катедра Святої Софії в Києві", М. О. Ветухів показав її своїм колегам у Колумбійському Університеті. Один видатний учений, переглянувши книгу сказав: "Якби ваша Академія більш нічого не зробила за увесь час своєї діяльності, то все одно вона б цим виданням виправдала своє існування". На це видання було найбільше рецензій, найбільше листовних відгуків, найбільше зазначень. Автори рецензій, друкованих в американських та англійських наукових журналах, відзначають, що це перша детальна студія англійською мовою старовинного собору, досі незнаного на Заході. Наприклад, відомий візантолог Кеннет Конант відзначив у журналі "Спекулум" (жовтень 1955), що опублікування ілюстрацій собору є справжнім відкриттям. Автор, який особисто бачив собор Св. Софії, пише:

"Добре знаючи катедру і глибоко зачарований нею, автор рецензії розуміє ту велику гордість, з якою Українська Вільна Академія Наук показує цю величну українську пам'ятку. Хоч вона не могла з'явитись на світ без впливу Візантії, та проте автор книги правильно твердить, що на цій величній будові від самого початку був український вплив".

"Катедра Св. Софії в Києві" вийшла як спеціальний випуск "Аналів у США". Також як спеціальний випуск вийшла книга: Д. Дорошенко, "Огляд української історіографії", О. Оглоблин, Українська історіографія, 1917-1956". Рецензенти відзначили, що ця книга є необхідним довідником для всіх дослідників історії Східної Європи.

Одним з завдань "Аналів УВАН у США" було поставлено: давати в англійських перекладах наукові праці видатних українських учених, які досі не були відомі західному світові. Протягом десяти років в "Аналах" були вміщені переклади статей С. Єфремова, М. Грушевського, М. Туган-Барановського, С. Смаль-Стоцького, О. Левицького, О. Потєбні, та інших. "Анали" містили праці сучасних українських учених — Б. Крупницького, О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, Д. Чижевського, Ю. Шевельова. Поступово зростає кількість авторів молодшої генерації, що недавно закінчили західно-європейські та американські університети. Вміщено ряд статей учених інших національностей.

З українських видань Академії згадаю два наукові збірники — один з історичною тематикою, другий — присвячений проблемам бібліографії. Видано "Літературно-Науковий Збірник" і "Збірник", присвячений В. Винниченкові. Щороку з'являвся черговий "Шевченківський Річник".

Академія може бути горда з того, що видала кни-

гу Д. Чижевського "Історія української літератури", яка є новим словом у інтерпретації українського культурного процесу.

Роман "Місто" В. Підмогильного і "Твори" М. Куліша репрезентують українську літературу 20 — 30-их років, заборонену тепер в Україні.

"Спогади" Є. Чикаленка є одним з кращих зразків української мемуарної літератури.

"Із-під світу" Т. Осьмачки, "Темнота" У. Самчука і "Мана" Д. Гуменної — показують творчість українських письменників у вільному світі.

Усього за десять років видано 25 книжок українською мовою, які широко розійшлися по світу, потрапили до Києва й Москви і не раз були згадувані в радянській пресі, звичайно, з гострими епітетами.

Наукові конференції Академії

Почну із статистики. Усього за десять років відбулось 459 конференцій і наукових засідань УВАН у США, на яких було прочитано 484 доповіді. У 1953 році УВАН у США і Наукове Товариство ім. Шевченка спільно організували український науковий з'їзд, на якому було прочитано 70 доповідей.

Із загального числа конференцій, 129 було пленарних, 55 — Конференцій Комісії для Вивчення Пореволюційної України і СРСР, 35 — групи УВАН у Детройті, 27 — Історичного відділу, 27 групи УВАН у Денвері, 26 — Книгознавчого відділу, 25 — Літературно-філологічного відділу, 21 — Секції Античної Історії, 21 — Економічно-правничого відділу, 19 — Мистецької Кураторії, 8 — Філософської секції, 8 — групи УВАН у Вашингтоні, решта — інші секції і комісії.

Пленарні урочисті конференції Академії були святковими подіями, що притягали українську інтелігенцію Нью-Йорку і околиць та учених інших національностей. Згадаю лише деякі з них.

У 1954 році Академія урочисто вшанувала пам'ять Михайла Грушевського. Конференція відбулась у Колумбійському університеті і була присвячена 200-літтю цього університету. З теплим привітом від Колумбійського університету виступив Едгар Міллер, який сказав, що Михайло Грушевський був символом гасла, під яким проходить святкування двохсотліття Колумбійського університету: "Право людини на знання та вільне використання його". На конференції були доповіді американського історика Олівера Фредеріксена, українських учених старшої генерації — Олександра Оглоблина і Дмитра Чижевського, представника молодшої генерації — Івана Решетаря.

У 1955 році святково пройшла конференція, присвячена 150-літтю Харківського університету. Серед численних гостей було чимало випускників цього університету, що приїхали з різних міст для участі в святі. Головував на зборах найстарший з випускників — юрист П. Я. Станіславський, що закінчив Харківський Університет у 1902 році. М. О. Ветухів зробив доповідь "Історія Харківського Університету", нагадавши, що 1805 року українське слобідське дворянство й купецтво дали кошти на заснування університету. Він назвав ряд славних учених, що їх діяльність була зв'язана з Харківським університетом, серед них — Д. Багалій, О. По-

тра Багалія. На конференції головував американський учений, фахівець історії Східної Європи, Філіп Мозелі. У вступному слові він схарактеризував Дмитра Багалія, як яскравого представника нової класи інтелектуалів, що народжувались на Україні в кінці минулого століття. Син київського лимаря, Багалій досягнув висот інтелектуального життя, став видатним істориком, відомим у наукових колах усього світу. (Закінчення в черг. числі).

У 1957 році відзначено сторіччя з дня народження українського історика і громадського діяча Дми-

РОЗВАГА: ПРОБЛЕМА У ЗБЕРІГАННІ

HON. J. W. SPOONER

ОДНА ЗО СЕРІЇ НОТАТОК ПРО УСЛУГИ УРЯДУ ОНТАРІО

У 1959 р. продаж мисливських місцевих ліцензій, позамісцевих рибальських ліцензій і ділянок під літні катеджі на коронних землях осягли приблизно вдвічі більшу кількість, як у 1949 р. В останніх роках, як показує таблиця, публічний вжиток провінційних парків підскочив набагато вгору.

Рік	Кількість парків	Кількість таборовиків	Кількість відвідувачів
1957	39	162,705	2,114,661
1958	45	276,128	3,232,460
1959	71	479,069	5,127,199

Впродовж останніх п'ятьох років ми додали близько 100 квадратних миль чудової землі до наших провінційних парків (включно з риболовними водами й купальними пляжами). Ми бережемо в резерві багато відповідних округ, щоб у майбутньому плануванні забезпечити досить природного простору для приємностей всіх наших громадян. Рівночасно ми полегшуємо методи розподілу ділянок під літні катеджі для публічного вжитку.

Ми теж перепроводжуємо важливі рішення для рибалок і ловців. Нові дороги і гайвеї відкривають великі простори у північному Онтаріо, які ледве чи були досі заторкнені, а ще значніший поступ зроблено у південному Онтаріо, де більшість спортсменів переводить свій час на полях і над річками. Краша й успішна контроля дичини зуможливила розквіт важливого дикого звіря для ловців.

Для мисливців, спортсменів і літніх відпочивальників є добрі вигляди. Але для нашої Служби безпеки Лісів є загроза:

БІЛЬШЕ ЛІСОВИХ ПОЖЕЖ

Це — проблема. Ми знаємо, що чим більше людей буде їздити по лісах, тим більша буде небезпека пожеж, спричинених недбальством — яке спричинює чотири з п'ятьох пожеж лісів. Допоможіть нам охороняти ліси, від яких залежить одна третя нашої основної продукції. Просимо вас: будьте обережні з вогнями та куренням, коли їдете лісом.

Ontario Department of Lands and Forests

Hon. J. W. SPOONER
Minister

F. A. Mac[~]OUGALL
Deputy Minister

ФІЛЬМ-БАЛЕТ „ЛІЛЕЯ“

Українці Торонта в березні мали цікаву нагоду оглядати український фільм-балет „Лілея“, виробництва київської кінофабрики ім. Ол. Довженка, який демонстровано в кінотеатрі „Радіо-сіті“.

Сценарій А. Малишка, музика К. Данькевича,

„Лілея“. Євгенія Єршова у ролі Лілеї.

режисери — В. Вронський та В. Лапокниш, оператори — М. Топчій та Ол. Опанасів.

„Лілея“ — перший український балет за мотивами Шевченкової творчості. Поставлений він вперше ще в 1939 році в Київському театрі опери та балету з нагоди 125-річчя з дня народження Тараса Шевченка.

Автор лібретта, відомий поет А. Малишко, взяв за основу одноіменну Шевченкову поему, одночасно використовуючи також Шевченкову поему „Невольник“. Стже, балет повністю створено на Шевченківському матеріалі. Навіть тільки цей факт заслуговує на нашу увагу до балету і до його творців.

Зміст балету: чарівна українська ніч під Івана Купала. Палають купальські вогні, молодь веселиться, ворожить, чарує.

Між дівчатами виділяється красуня Лілея. Один з парубків, Степан, зустрічається з Лілеєю. Між молодими людьми спалахує любов. Батьки моло-

„Лілея“. Р. Візиренко-Клавін у ролі Степана.

дих і вся молодь вітають цю любов, відбуваються заручини Лілеї із Степаном. На народному традиційному святі появляється поміщик із своїми гайдуками. Батьки наречених просять його благословити молодих. Поміщику впадає в око Лілея і він наказує з'явитись у його двір молодим — забирає їх на "службу" до себе. Пан відійшов, народ засмучений нещастям закоханої пари. Батько дає Степанові козацьку шаблю і Степан, поцілувавши її, прощається з Лілеєю, сідає на коня й тікає на Запоріжжя. Лілея залишається вдома, але ховається від пана. Пан полює за дівчиною із псами, але безуспішно.

"Лілея". Лілея (Є. Ершова) і Степан (Р. Візиренко-Клавін) Зустріч після осліплення Степана.

У селі появляються цигани. Лілея йде до них поворожити: чи скоро вернеться її милий. Висліди ворожіння добрі. Лілея щаслива танцює з циганами. Її помітив панський посіпака і доніс панові. Пан з'являється в циганському таборі. Цигани ховають Лілею, вона тікає в ліс. Знеможена засипає. Сняться їй русалки, їх царівна і вона між ними. Появляється Степан. Танок щастя й радости Лілеї та Степана, танки русалок.

Лілея прокинулася, за нею полюють, але знову невдало. Зустріч із Степаном, який іде з бандурою і з малим поводатором — він попав у полон до татарів і вони осліпили його. Напад панських посіпак: Лілея попалась у панські руки.

Палац. Пани розважаються античним балетом: Парис і три грецькі богині танцюють. Танцює й Лілея, засмучена, але не скорена. Кінчається античний танок, пани за дозволом господаря ловлять дівчат-артисток для власної "розваги", сам господар біжить за Лілеєю. У цей час за вікнами палацу спалахують відблиски пожежі. У музиці, замість античних мотивів, гремить "Заповіт" Т. Шевченка:

"Поховайте та вставайте!"

У палац вриваються повстанці, яких привів сліпий Степан. У цей час Лілея попадається в панові руки. Не маючи виходу, вона заганяє ножа в панові груди. Лілея жахається свого вчинку. Зустріч із Степаном, з батьками, з народом. У цей час пан, який був тільки поранений, піднімається і пострілом убиває Лілею...

Фільм кінчається символічною сценою, зробленою в Довженківському стилі: могила Лілеї і сліпий Степан над нею. Віра в перемогу правди, в перемогу народу...

Балет дуже багатий. У ньому є танці, зроблені на народній основі (гопак тощо), характерні танці (група старших людей), романтика циганських танців у таборі, клясичний танок русалок, антика.

Музику написав відомий композитор К. Данькевич. Вся музика балету ґрунтована на українській мелодійній основі. Хоч музика до "Лілеї" має дві основні якості, яких вимагає від композитора балет, — мелодійність і танцювальність, проте композитор не спромігся створити великих характерів дієвих осіб — його музика зображує характери й події поверхово.

Не досконалий також і сценарій балету. Сценарист "потонув" у матеріалі і не створив суцільно-змістовного твору: у балеті бракує стильової єдності твору, бо умовність актичності (Парис і богині в палаці), помпезність французького клясцизму (танок русалок), романтизм циганських танців, українські танцювальні характеристики тощо — ніяк не дають можливості охарактеризувати "Лілею" як твір суцільно-змістовний і стилевий. Це все надає балетові характеру дивертисменту.

У "Лілеї" можна спостерігати яскравий приклад "рятування" клясичного балету: режисура, балетмайстер та виконавці "рятують" застиглі форми клясичного балету засобами експресіонізму. Євгенія Ершова (Лілея) робить це засобами міміки: надзвичайно тонке реагування на кожную подію. У Степана (Р. Візиренко-Клавін) цієї експресії досягнуто у масці сліпця. В окремих виконавців, на-

приклад, у Б. Степаненка (“бравий шевчик”) центр експресії лежить у плястиці своєрідних рухів.

Щодо техніки клясичного танку, то всі виконавці (включно з кордебалетом) стоять надзви-

“Лілея”. Кінцевий кадр фільму.

чайно високо. Євгенія Єршова — дарування значно вище за Уланову.

Режисура намагається ввести й елементи символізму (останній кадр фільму). Щодо будови мізансцен, то є окремі “провали”, наприклад, одноманітність поведінки поміщиків підчас інтермедії Париса й трьох грецьких богинь.

До досягнень балетмайстра треба віднести факт, що в “Лілеї” він підняв на височезний рівень емоційну виразність кордебалетного танку. Деталь кожного учасника в кордебалеті виявлено не лише у формі будови старих фігурно-плястичних композицій, але до неї (деталі) вкраплено інші деталі, зокрема мімічного характеру.

Цінність “Лілеї” у безсумнівному новаторстві цього балету. Це новаторство позначається у використанні української народної основи: музика, танці (обряди), одяги тощо, а також у впертому намаганні заміни клясичного “пейзана” досконалішим реалістичним образом живої людини.

У характерах балету помітна перевага ліричного національного моменту над героїчним. Героїчний елемент введено нерішуче, епізодично (наприклад, полонення Степана татарами тощо).

Серед виконавців (на жаль, у програмках далеко не всі імена їх названі) є цілий ряд визначних солістів Київського театру опери та балету ім. Тараса Шевченка: Євгенія Єршова, Олена Потапова, Р. Візиренко-Клавін, О. Белов (лауреат всесвітнього фестивалю танку у Лондоні в 1936 р.), Б. Степаненко та інші.

Фільм знято в театрі і в натурі.

Незважаючи на деякі формальні недоліки, балет “Лілея”, як він сьогодні показаний у фільмі, є черговим великим здобутком українського балетного мистецтва.

П. ВОЛИНЯК

Про торговельні оголошення і „політику“

Запит до читачів

У березневому числі нашого журналу, на стор. 30-ій уміщено оголошення “Української Книги” в Торонті. Це оголошення викликало докори декого з читачів, мовляв, “Українська Книга” — фірма, яка відає висиланням пакунків в СРСР, то “Новим Дням” не варто брати її оголошень, щоб не викликати нападів ворогів журналу, які тільки й чекають, щоб Волиняка “припечатати”.

Хоч листів з-поза Торонта з цього приводу й нема (взагалі письмового протесту нема), то все ж я хочу запитати, що думають усі читачі про цю справу. Я не раз заявляв, що журнал не мій, а всіх читачів, які його фактично утримують. Саме тепер я даю доказ, що це в мене не тільки слова, як наші вороги інколи запевняють, а що так є насправді, тому ставлю читачам одне питання:

Чи приймати оголошення “Української Книги”?

На це питання треба відповісти одним словом: “Так”, або “Ні”. Як скажуть читачі, так я й зроблю в майбутньому. При чому, щоб не насилувати волі чималої кількості читачів, я відмовлюсь від цих ого-

лошень не тільки за умови, що більшість скаже “ні”, а навіть, якщо 40% читачів скажуть “ні”, то й тоді цих оголошень більше не буде.

Щоб у декого з читачів не виникло підозри, що я зфальшую їх відповіді, то я для обрахунку анкети запрошу 2-3 читачів з Торонта.

Щоб не виникло підозри, що я комісії з читачів не покажу всіх листів, то в журналі буде видруковано список читачів, які візьмуть участь у цій анкеті, і кожен читач матиме змогу впевнитись, що його голос взято до уваги. Не оприлюдню імен хіба тих читачів, які заборонять це робити. Тоді такого читача комісія повідомить спеціальним листом, що його голос ураховано і як саме враховано.

Зовсім не обов’язково всім читачам брати участь в анкеті: якщо якийсь читач не відповість на поставлене питання, то я вважатиму, що його це питання не цікавить, що йому **однаково**, чи оголошення “Української Книги” в “Нових Днях” буде, чи ні.

Таким чином, воля читачів буде врахована цілком. Хай вибачать ті, які є принагідними читачами,

себто не передплачують журналу, але щоб тут не було надужиття, то до уваги буде братись тільки воля тих осіб, які є в картотеці передплатників, щоб можна було мати певність, що відповідає сталий читач, себто особа, яка журнал утримує і тому є його власником.

Я не маю звички когось агітувати, але мушу зробити деякі вияснення, бо не всі читачі все бачать.

Оголошення “Української Книги” чи її філій і агентів уже цілий ряд років друкуються в усіх українських часописах Канади, які одержують т. зв. “Нешенал Адвертайзінг”, чи, точніш, у тих, які мають контракт з фірмою “Нью Кенедіян Паблікешенс”. Винятком тут було досі тільки два часописи: “Нові Дні” і “Гомін України”, які досі таких оголошень не приймали. Не скажу з певністю, але мені пригадується, що раніш “Гомін України” мав оголошення від фірми “Мазар”, яка пачки приймала, але однак мусила їх здавати через “Українську Книгу”, яка єдина в Канаді має право на це. Та напевно цього сказати тепер не можу. Шукати по архівах, як читач побачить далі, нема потреби.

Я досі відмовлявся від оголошень “Української Книги”. Тепер я вирішив їх узяти, бо чим же я гірший від інших? Наприклад, такі великі й поважні часописи, як “Український Голос” і “Новий Шлях”, які матеріально стоять просто незрівняно вище від “Нових Днів”, уже цілий ряд років їх беруть. От недавно в них було велике оголошення “Української Книги” про знижку цін на швейні машини при висилці в Україну і т. д. А в різдвяних числах у них було по кілька філій “Української Книги”. Те саме і в органах католицьких дієцезій у Канаді (“Наша Мета” та “Українські Вісті”). Ось, наприклад, в останньому числі “Нашої Мети” (26 березня, ц. р.) на стор. 2-ій є аж три оголошення про висилку ліків до СРСР. На одному з них великими літерами написано: “Пачки до СРСР доставляємо до 3-ох тижнів”. Усі ж ці пачки йдуть через “Українську Книгу”...

Я вважаю, що всі ці часописи, приймаючи такі оголошення, роблять **правильно**, бо:

1. Якщо хтось ті ліки, продукти чи одяг шле, то значить **там** їх хтось потребує. Наш обов’язок помагати хворим, голодним і босим;

2. Як наші люди дають заробити “Українській Книзі”, бо просто змушені до цього через своїх рідних в Україні, то буде нам честь і слава, якщо ми частину тих грошей вернемо назад і використаємо на розбудову нашої преси;

3. Це один з видів зовнішньої торгівлі, яку дозволяє наш уряд, і нема чого лізти “з мотикою на сонце”, бо станемо Дон Кіхотами.

Таких оголошень повно у всіх часописах: є вони в “Прометеї” (Нью-Йорк), повно їх в “Українській Думці” (Лондон), а в найбагатшому українському щоденникові “Свобода” (організації, яка має десять мільйонів майна) у числі від 19 березня тільки на 4-ій сторінці я їх налічив аж сім! На інші сторінки я вже й не заглядав...

Одній своїй читачці в Торонті, на її трохи знервоване запитання — про це оголошення, мовляв, чому ви цього не робили раніш, я відповів: “Боявся читачів”. “О, то значить є чого боятись?..” Звичайно, що я відповів їй не те, що треба було, бо вона запитала мене досить нервово, а я не люблю,

як мене нервово питають. Я своїх читачів ніколи не боявся. Я цих оголошень не приймав, бо керувався не розумом, а почуттями, які в мене такі не дуже добрі до СРСР. Але почуттями не завжди треба керуватись, особливо у практичній діяльності.

У “Нових Днях” оголошення подані так, що їх кожному видно. Між іншим, деякі наші читачі з Торонта не звернули уваги, що “Українська Книга” оголошується в усій нашій пресі, але в “Нових Днях” це оголошення побачили негайно.

“Гомін України”, звичайно, вирішив “знищити” Волиняка. У ч. від 26 березня він видрукував нотатку під заголовком “Хто помагає “Новим Дням”? У тій нотатці “дуже об’єктивно” і без коментарів подано зміст оголошення “Української Книги” з березневого числа нашого журналу, а потім передруковано мій заклик до читачів із стор. 10-ої того числа: мовляв, Волиняк не тільки реклямує, а ще й закликає купувати!

Зробили отак гомонівці, посідали та й самовдоволено посміхаються: “От ми, так ми: вовки кобилу з’їли, а воза ми їм таки не дали!” Словом: ми герої! Поклали Волиняка на обидві лопатки...

Гаразд, хлопці. Але ходіть но, лишень, сюди та лягайте на стіл. Зараз ми вас розпатрошимо і заглянемо в нутро: а чи нема там якої болячки? Якщо є, то ми її зараз же виріжемо і викинемо, як моя баба казала, “під три вітри”...

Отож, починаємо операцію:

1. Чому “Гомін України” за кілька літ не написав жодної нотатки під заголовком: “Хто помагає радіо-програмі Шарвана” чи “Українській Думці” (Лондон), а ще й сам їх реклямує? Якщо бути патріотом, то треба ним бути до кінця.

2. Як це так, що “Гомін України”, який претендує на націоналістичну непомильність, у числі від 19. 3. ц. р. (тиждень тому!) на шостій сторінці **оголосив** польські **комуністичні фільми** “Вельможний Тадеуш Хмелевські” та “Єва хоче спати? То оце так, панове, “націоналісти”, то ви закликаєте своїх українських читачів ходити дивитись і слухати комуністичну ідейну пропаганду (та ще й польською мовою!), а ще недавненько писали, що той українець, який ходить дивитись українські радянські фільми, трохи чи не зрадник нації? А знаєте коли ви це писали? Саме тоді, як у Торонті демонстрували фільми “Земля” (за О. Кобилянською) та “Дорогою ціною” (за М. Коцюбинським). То Коцюбинський і Кобилянська — комуністична московська пропаганда, а “Єва хоче спати” і “Вельможний Тадеуш Хмелевські” — українські націоналістичні фільми?..

А-я-яй! Та й справді ж з вас герої! Тільки... замурзані дуже...

3. Тепер оперуємо ще одну болячку. Пригадуєте собі, як був у Канаді голова Вик. Органу УНРади М. Ливицький, а потім голова УНРади І. Багрянний, то вас просили дати **платні** оголошення про їх доповіді. Про М. Ливицького з вами розмовляв, здається, Ів. Янішевський, а про І. Багряного я. На мій виклик телефоном обізвався редактор Матла: “Добрідень! Як поживаєте, п. Волиняк? Що новенького?” “Дякую! Сяк-так дихаю. Новенького питаєте? Та ось приїхав Іван Багрянний, хочу просити вас умістити платне оголошення про його доповідь. Хочу вам

трохи грошей дати і довести, що я справді підтримую "Гомін України".

Редактор Матла відразу змінив тон і злякано відповів: "Я з тим не маю нічого спільного. Знаєте ж, що цими справами відає директор Ів. Бойко". "То, будьте ласкаві, передайте йому слухавку.

Далі розмова відбувається так:

— Галло! Що ви хотіли?

— Хочу дати платне оголошення про виступи Ів. Багряного.

— Ні, не приймаємо! Кажу відразу.

— Чому? Таж ви приймаєте й жидівські оголошення, то чому відмовляєте українцям?

— А тому! Жидівське оголошення — бизнес, а Багряний буде говорити на політичну тему. Я не хочу, щоб наші люди слухали доповіді, які йдуть на шкоду нашому визвольному рухові!

— Вибачте, але...

— Пане Волиняк, я не маю часу! — І слухавка торохнула по вилці телефону...

То виходить, що доповіді М. Ливицького та Ів. Багряного "йдуть на шкоду нашому визвольному рухові", а комуністична пропаганда (та ще й польською мовою!) під назвою "Єва хоче спати" йде на користь нашому визвольному рухові?..

От бачите, а я цього й не знав. Не знав і відмовився від оголошення цих фільмів! Отак через незнання "ідейних основ націоналізму" пошкодив українській визвольній справі! Буду за це в пеклі смажитись. Те, що я відмовився дати оголошення про балет-фільм "Лілея" (за Шевченком) — менший гріх, бо то ж фільм український та ще й за Шевченковим твором зроблений, а що не закликав своїх читачів подивитись "Єву", то таки вчинив національний гріх...

4. На стор. 12-й того ж числа "Гомону України" красується величезне оголошення такого змісту: "Шкіра! Шкіра! Знижені ціни! Вже тепер висилайте шкіру, щоб ваша родина одержала її вчасно" і т. д.

То це ви, мої найповажаніші і найшанованіші "націоналістичні" колеги з "Гомону України", закликаєте своїх читачів куди слати шкіру? Чи не з Торонта до Вінніпегу? Ти диви! А я, темний і непросвіщений і не знав, що у Вінніпезі шкіри нема "й на понюх табаки" і всі вінніпезжани ходять у лаптях! Сам себе соромлюсь за таке незнання!

А, може признайтесь (по-секрету!), може це ви радите своїм читачам купити шкіру і бігцем бігти в "Українську Книгу", щоб найскорше здати пакунок своїм батькам чи дітям, які випадково лишились в Україні і ще й досі ходять у сталінських опорках? А скажіть же, скажіть: куди цю шкіру шлють ваші читачі? І через яку фірму? Якщо запевнятимете, що не через "Українську Книгу", а через ЛВУ чи "впрст" через редакцію "Гомону України", то вам однак ніхто не повірить! То скажіть же раз у житті правду!

Чи не уподібнюється "Гомін України" до того шкідливого хлопчиська, який, щоб узяти річ, яку його мама заборонила брати, закрив образа рушником, "щоб Бозя не бачила, і мамі не сказала"?..

А чи не міг би я тепер (якби був без розуму й совісти!) написати, що "Гомін України" закликає своїх читачів скріплювати окупаційний режим в Україні посилками шкіри і слухати й дивитись комуні-

стичну пропаганду (та ще й гроші за це бере!) у більшовицьких фільмах польською мовою, що так розкладати еміграцію? Дякувати Богові, що я цього ніколи не зроблю. Я цікавлюсь тільки одним: коли ж, врешті, "Гомін України" зрозуміє, що він зі мною ніколи війни не виграє, поки воюватиме нечесно?

Оце стільки інформацій про торговельні оголошення.

Я не маю наміру питати поради в "Гомоні України". Ані прикладу з нього брати не збираюсь. Але своїх читачів я і раджусь, і їх послухаю. От і прошу: спокійно подумайте, розсудить і дайте відповідь на питання:

"Приймати оголошення "Української Книги", чи ні?"

Відповідь має бути точна: "так" або "ні". Середина тут бути не може.

Час на анкету дається півтора місяця: 25 травня зробимо обрахунок відповідей і в червневому числі проголосимо наслідки: як читачі скажуть, так я і зроблю.
П. Волиняк

УВАГА!

УВАГА!

Мистецьке стоваришення "КОЗУБ" у Торонті у п'ятницю, 29 квітня ц. р. у залі Сант Марис Голл 125 Батурст (на розі вулиць Еделайд і Батурст)
у л а ш т о в у е

ВЕЛИКУ ВЕСНЯНУ ЗАБАВУ

Грає відома оркестра Данилюка.

Вступ на залю тільки за запрошеннями.

Запрошення можна дістати в кожного члена "Козубу".

Початок: 8-ма година вечора.

Не забудьте: — П'ЯТНИЦЯ, 29 КВІТНЯ!

ДЕЩО З ТОРОНТА

ВЕЧІР ПАМ'ЯТІ ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА

На початку березня ц.р. в залі православної катедри св. Володимира відбувся дуже цікавий літературний вечір, присвячений пам'яті Л. Мосендза.

Вечір улаштувало т-во, створене в Торонті для видання Мосендзового роману "Останній Пророк". Нашим читачам відомо, що рукопис твору довго тримав Микола Лебедь. Ми навіть ставили прилюдний запит у "Нових Днях": чому рукопис цього роману ховається від людей?

Справа закінчилася добре: М. Лебедь передав рукопис людям, які спеціально зацікавлені творчістю Л. Мосендза.

Всичи негайно створили спеціальне т-во, зібрали гроші і твір видається: тепер уже майже закінчено друк його.

З метою поінформувати культурнішу публіку про це видання, а також щоб зібрати трохи додаткових фондів, і влаштовано цей вечір.

Вечір відбувся у досить приємній залі, публіка (поверх сотні осіб) сиділа за столиками з чаєм та кавою, а поет Б. Кравців, який спеціально приїхав з Нью-Йорку, прочитав прецікаву доповідь про цей останній твір Леоніда Мосендза.

Як на еміграційні умови, де вже віддавна вкоринялася звичка говорити лише півголосом, доповідь Богдана Кравцева була винятковою: він не тільки сміливо

і чесно проаналізував "Останнього Пророка", а й весь життєвий і творчий шлях Л. Мосендза. Присутні вислухали його доповідь з непослабленою увагою. Нам здається, що це був справді найцікавіший і найкультурніший літературний вечір у Торонто цього сезону.

Не переказуємо змісту доповіді, бо вона була сжороченою передмовою до "Останнього Пророка", який невдовзі вийде з друку і наші читачі матимуть нагоду самі її прочитати.

Відкрив вечір і керував ним голова т-ва Арсеній Шумовський.

ВЕЧІР-КОНЦЕРТ ОДУМ-У

20 березня ц.р. в тій же залі катедрн св. Володимира відбувся вечір-концерт, організований місцевою філією ОДУМ-у.

У концерті взяли участь одумівці і молоді співаки, які готуються на професійних виконавців. На концерт прийшло понад півтораста осіб молоді і старших громадян.

На жаль, нічого про сам концерт не скажу, бо наша молоді хоче тільки похвал і найменших завваг чи порад не приймає. А поскільки "Нові Дні" не "всеохвальний патефон", то нехай наша молоді цього разу вибачить: при всій моїй симпатії і прихильності до ОДУМ-у цього разу я обмежусь подякою за квиток і запрошення на концерт і таки нічого про сам концерт не скажу — боюсь!

Взагалі, як організатори якихось концертів, вистав, доповідей тощо чекають у "Нових Днях" тільки похвал, то краще хай редакцію "Нових Днів" своїм запрошенням оминуть: виразів: "величаво", (це скалічене слово — справжнє прокляття еміграції!), "чудово", "на високому рівні" і т.д. в "Нових Днях" нема чого сподіватись: раз — тепер дуже подорожів папір, два — "час — то гроші", три — "Нові Дні" шанують себе і своїх читачів.

Хай це буде відомо всім, зокрема одній іншій молодечій організації, керівники якої давно певні, що я не пишу про її працю тільки тому, що вона "галицька" й "католицька". Воно не зовсім так: я просто не хочу нашу молоді "величавими" похвалами добивати до цурки вже ...

Справді, до чого ми дійшли? "Пописалась" нещасна дитина, яка не вмє доладу вимовити слів "мама" й "тата", примітивним "вершиком" на сцені — дитина "величаво" декламує: дригнула незугарно опецькуютою ніжкою на сцені (без найменшого відчуття ритму) — "величаво" танцює; протілілікало на скрипці перше шкільне завдання — "величаво" грає; прийшла дитина в українську школу — зробила "величавий" національний подвиг (осана їй!); прийшла дитина, врешті, до сповіді — зробила "величавий" вчинок (трохи чи не спасла церкву від загибелі!), отож, треба її підкупити: нагодувати обідом, конче дати хоч пару пляшок "кока-коли", щоб же вона була така ласкава і прийшла до сповіді ще й на той рік! "Не підмажеш — не поїдеш!"

І виростає з такої дитини не людина з міцним характером, а — тепер уже не "величава", справді величя! — каліч, яка однак в організованому національному житті жодної користі не дасть. Хочби тому, що мандруватиме з організації в організацію, затримуючись у них доти, поки її "величаво" хвалитимуть.

І будуть за це смажитись у печлі не діти, а батьки та виховники. Тішусь, я на чортячій сквороді своїми разпрекрасними ніжками дригати не буду...

"ПІД ВЕСЕЛИМ ОБОРОГОМ"

Цього року в Торонті створено театральний ансамбль "Розвага". 27 березня цей ансамбль показав свою другу виставу — ревію "Під веселим оборогом". По-еміграційному "ревія", а по-домашньому — естрадний вечір, чи "концерт легкого жанру". Ну, та ревія, то й ревія — справа, врешті, "не в чині, а в начинці".

Як і завжди в таких концертах, у програмі було все: найбільше дешевих джазових пісеньок, танці, діалоги, музика, скетчі, ну, і навіть порядні пісні. Мусів звичайно бути й конферансьє, завданням якого було веселити публіку.

Танці були у виконанні чужих артистів: Гарбут Робертс та Долорес Нісканене — індійська пара, що досить добре станцювала два індуські танці, які публіка прийняла дуже тепло.

Решта виконавців — українці: Марія Луцька, Наталія Баумш, Зіна Прусаченко, Роксоляна Росляк, Юрій Бельський, Володимир Довганюк, Антін Дербіш, Тарас Парченко, В. Дума, І. Мазела, І. Васик, конферансьє — Ігор Хабурський, оркестра Л. Яблонського, тексти Вас. Левицького, сценічне оформлення Мирона Левицького.

Почнемо з текстів. Хоч у програмі сказано "Тексти — В. Левицький", але, здається, не всі вони його продукції. Часто вони були навіть дуже недосконалі — не тільки мовно-стилістично, а й "бойова" сила їх гумору та сатири була мінімальна. Але скетч "Євшан-зілля" — виятково вдала й дотепна сатира на еміграцію. Тут В. Левицький виявив і свій літературний досвід та вправність, і добру спостережливість та авторську винахідливість.

Не злобність і вульгарність, а справжній добрий гумор сприяли вибухам веселого сміху в залі. Це була справжня окраса цілого вечора.

З виконавців, на жаль, можна відзначити тільки Юрія Бельського, який у ролі власника "першої української національної лазні" був навіть дуже добрий. Усі інші, за винятком хіба М. Луцької та Т. Парченка (але дикція, дикція та інтонація, пане Парченко!), ані трохи не піднялись понад рівень поганой еміграційної аматорщини. Все таки, завдяки режисерові (Ю. Бельський) скетч, як на еміграційні умови, поставлено цілком пристойно і на нього цілком можливо було дивитись.

Шкода, що Н. Баумш дали роллю "старої" емігрантки — це їй органічно чуже і в цій ролі вона не могла бути доброю.

В. Довганюк, який був можливий у ролі Селепка Лавочки, у цьому скетчі повторився: той же голос, руки, міміка. Зовсім протилежне у Ю. Бельського — виступив він, здається, тричі і кожного разу він був інший.

Про джазові пісеньки скажу загально. Один католицький священик, жертвуючи на пресовий фонд "Нових Днів" 25.00 доларів, просив мене не проголошувати його помертви, Со.. "Бог добрий, а чорт хитрий!" Так ото, як Бог був дуже добрий, то нечистий, щоб знищити людський рід, видумав танга й фокстроти. Знала нечиста сила, що цієї "музикою" він напевно з окремих народів зробить космополітичну мішанину, відірве людину від національного ґрунту, позбавить її характеру й почуття краси та добра, а тоді вже матиме поживу!

На щастя, наша нація досі в цій "музиці" "пасла задніх". Але час робити своє. Особливо на еміграції. Появився в нас Б. Веселовський, який "пересочиняє" всякі танга та інші джазові творива денно й ношно...

Та що зробиш? Писав колись Б. Антонович-Давидович (цитую з пам'яті): "Як на розі вулиць Леніна і Хрещатика до тебе вночі підійде повія і найкращою українською мовою скаже: "Котикку мій, ходім зі мною!" то аж тоді твоя нація перемогла..."

Отже: ми маємо джасову музику, то наша нація вже перемогла!

Після такого "відступу в політичну історію" я наврад чи маю право висловлюватись про ті пісеньки: хай вибачають мені виконавці за мою мовчанку... Та й чи варто розповідати, як "композитор-мистець" примушує нещасного співака розповідати, як він "хоче", коли не має уяви про бажання, як "любить", не маючи уяви про любов... Невже комусь було б цікаво читати описи, як сплячий від народження розповідав видющому про кольори веселки?...

З людських пісень була лиш одна: "Рушничок" (слова А. Малишка, музика П. Майбороди) — дует у виконанні Наталії Баумш та А. Дербіша. Я зна... Мені здається, що ця пісня таки краще звучала б у сольовому виконанні. У Н. Баумш дуже приємний голос, вона вміє співати, але мені здається, що вона таки не віддала всієї "ліричної потужности", закладеної в цей твір. Також можна було б повніше відтворити й ширину та розмах мелодії (особливо у фіналі). До речі, у Н. Баумш добра дикція — кожне слово з цієї пісні вона донесла аж до останнього ряду.

А Дербіш має дуже присмного тембру баритон, яким він "вторив" своїй партнерці. Складалося враження, що А. Дербіш більше думає про те, як показати красу свого голосу, ніж про саму пісню, забуваючи, що це не танго ("Як заграє в тобі кров..." — хіба від таблеток!), а пісня, у якій закладено справжні великі людські почуття: любов до матері.

Здається, виконавці не опрацювали твору, а просто собі проспівали цю пісню і все, не задумавшись над тим, як вірно й тонко виразити не тільки стиль твору, а й подати слухачеві красу мелодії, без покриття якої неможливо донести зміст твору до слухача. Мелодійна ж основа цієї пісні не така вже й проста, як декому здається.

Все таки з усіх вокальних номерів це був найкращий. Ця пісня виконується в Канаді вдруге (вперше її з величезним успіхом виконав у Торонто П. Шведченко).

Коли ми вже згадуємо Н. Баумш, то не радили б їй "душити" свій хороший голос на найдешовших німецьких тангах ("Марина" Л. Шмідзедера) — і нащо це вам здалося? Чи не приємніше співати, ніж "ритмічно стогнати"? (А в подібній "музиці" часто ще треба й ритмічно вити!).

Конферансьє — Ігор Хабурський. На жаль, я примушений сказати: старе, часто беззмістовне, поспіль неправильні наголоси, погана дикція, провінційна погана вимова: замість "всі" — "вші", замість "українці" — "українчі" і т. д. Це на сцені недопустиме. Навіть на еміграції, бо це знижує смак і культурний рівень глядача. Скажете, що І. Хабурський не може інакше? Неправда — він принципово не хоче, бо навіть і найпримітивнішу людину замість неправильного "були" можна навчити сказати правильно — "були", чи замість "будемо" "будемо". Прошу не ображати людину, а краще покажіть їй правописного словника...

Хтось скаже, що я ради "соборности" мусів би це промовчати. Ні, не можу, бо як промовчу, то спере на сцені будуть казати замість "хАта" "хатА", а замість "дЕрево" — "деревО". Тоді в залі хтось збожеволіє і почне запевняти сусідів, що тільки засвоївши "вищора- (Закінчення на стор. 30-ій.)

Повний склад ансамблю "Розвага" після вистави.

НІКОПОЛЬСЬКИЙ МАНГАНОРУДНИЙ БАСЕЙН

(Закінчення з попереднього числа)

I. За даними Українського Геологічного Комітету запаси такі (в тоннах):

	категорії			разом
	A	B	C	
Західне поле	17.199.000	50.657.000	255.300.000	323.156.000
Східне поле	10.776.000	65.847.200	86.484.000	163.107.200
Разом	27.975.000	116.504.200	341.784.000	486.263.200

Хоч в іншому місці УГК оцінює їх на 398.260.000 тонн.

(Корисні копалини України. ВУАН, Інст. геології, 1934, Київ).

II. За даними Державної Планової Комісії УРСР запаси такі (в тоннах):

	категорії			разом
	A і B	C		
Західне поле	59.180.400	173.600.000		232.780.400
Східне поле	32.501.800	133.078.000		165.579.800
Разом	91.682.200	306.678.000		398.360.200

(Угольно-металлургічний комбінат во 2-ом п'ятилеттві. Харьков, 1932).

III. За даними Інституту промислово-економічних дослідів НКВП запаси такі (в тоннах):

категорії A	43.422.000
категорії B	47.055.000
категорії C	310.366.000
разом	400.843.000

(Черная металлургия СССР в первом пятилетии. Москва, 1935).

IV. За даними Інституту прикладної мінералогії запаси такі (в тоннах):

категорії A і B	91.120.000
категорії C	380.000.000
разом	471.120.000

(Рудомінеральное сырье СССР. Москва, 1933).

Запаси на 1.1.1938 року визначаються на 522 млн. тонн (БСЗ, том 55, слово "Україна" 2-ге видання, Москва, 1947).

Як визначаються запаси на сьогодні — невідомо, бо про це не публікується ніяких даних. На сторінці 61 праці "Гірничо-промисловість України" сказано, що запаси збільшилися у 1955 році в п'ять разів, порівняно до 1935 року. Якщо прияти запаси у 1935 році на 400 млн. тонн, то виходить, що тепер вони дорівнюють мінімуму 2 млрд. тонн.

Геологічні умови видобутку руди в басейні є назагал тяжкі через такі фактори:

1. Породи, які прикривають рудоносну верству — слабкі, що й утруднює та ускладнює підземні роботи. Часті завали затримують видобуток руди та збільшують утрати її. Вимагається коштовне кріплення забою.

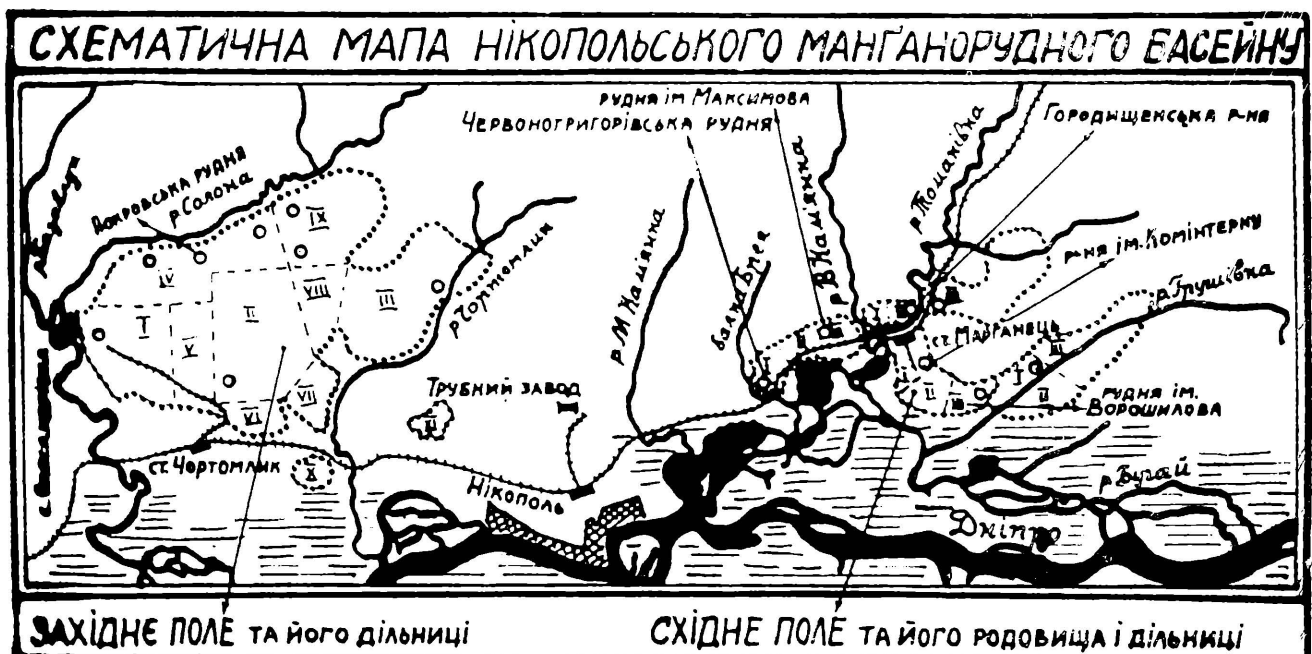
2. Ускладнює роботи й наявність значної кількості підземної води, потрібно увесь час робити спеціальні водовідвідні улаштування (дренаж).

3. Тому що руда має значні домішки порожньої породи, її треба потім обов'язково збагачувати.

4. Значний відсоток видобутої руди є в пилуватому стані, а така руда при збагачуванні дає в середньому 50% втрат, переходить у відмої.

5. Руда залягає розрізненими, невеликими гніздами, що не дозволяє будувати капітальні шахти. Шахти будують невеликі з розрахунком на 2—5 років їх служби. Хоч руда і лежить не дуже глибоко (найглибше до 70 м.), однак проходка нової шахти — річ коштовна.

Та не дивлячись на все це, як тільки відкрили Нікопольське родовище, його зразу ж почали інтенсивно розробляти. Це пояснюється тим, що тоді швидкими темпами почала розвиватися в Україні металургійна промисловість, яка потребувала мангану, як також і тим,

що нашого мангану потребувала і західньо-європейська металургія, особливо німецька та австро-угорська.

Як і вся важка промисловість України, так і манганорудна почала розвиватися за рахунок іноземного капіталу, а тому вона мала всі характерні ознаки високорозвиненого капіталістичного господарства, тобто визначалася великою концентрацією виробництва та модерним устаткуванням.

У загальноімперській гірничу промисловість вложено 268.747.300 карб. закордонного капіталу, з яких у залізорудну — 4.700.000 карб., у манганорудну — 962.000 карб.

З них (в карбованцях):

1. Французьке гірничо-промислове та комерційне т-во 150.000
 2. Німецьке акційне т-во "Піролюзіт" 694.500
 3. Гельзенкірхенське гірничо-пром. т-во (нім.) 118.100
- Французьке т-во діяло в Грузії, німецькі — в Україні. Т-во "Піролюзіт" діяло виключно в російській імперії, а Гельзенкірхенське тільки як філіял і своїх власних копалень не мало.

Крім цих чисто манганових товариств, у Нікопольському басейні мали свої копальні металургійні та ву-

	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916
Покровська	86.614	30.946	20.931	42.248	43.112	28.779	32.578
Городищенська		72.797	90.058	112.772	130.112	178.943	142.457
Червоногригорівська	162.535	87.692	96.238	110.140	65.342	68.352	43.340
Рудня Гантке	21.018	10.679	31.252				
Новомиколаївський "Уніон"				10.704			6.436
Руський Провіданс							2.560
Разом:	270.167	202.114	238.479	275.864	239.149	276.072	227. 37

Робітників у ті ж роки була така кількість (душ):

Покровська рудня	248
Червоногригорівська рудня	471
Городищенські рудні	821
рудня Гантке	157

Малі підприємства не могли витримати конкуренції і майже всі припинили роботи. 1907 рік був останнім роком, коли працювало 11 рудень, у 1908 р. працювало 5, а в 1909 році залишилися тільки 4 найбільші рудні.

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат: 10 x 7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. Ціна — \$0.90.

РАЙДУГА — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна — \$0.35.

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-ох кольорах. Ціна — \$0.40.

"СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА" — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10 x 7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах. Ціна — \$0.35.

"РУКАВИЧКА", стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі й гарні ілюстрації, кольоровий друк. Ціна — \$0.40.

Замовляти в "Нових Днях".

гільні компанії: Французьке — Нікополь-Маріупольське гірничо-промислове т-во та Бельгійське південно-руське Дніпровське металургійне т-во.

80% видобутку м. р. припадало на рахунок закордонних капіталів. Було кілька підприємств і місцевих приватників. Наприклад (в тоннах):

1. Миколаївська рудня Короля, яка видобувала в рік (в середньому) 10.000
2. Рудня "Рій" Зубенка видобувала в рік 2.050
3. Рудня "Благодать" та "Дагор" Беклемішева 11.475
4. Рудня Блюменфельда —
5. Інші —

Разом дрібні копальні, наприклад, у 1909 р. видобували 23.316 тонн руди, тобто 12.7%. У цьому ж році видобуток трьох іноземних компаній був такий (в тоннах):

1. Червоногригорівська рудня т-ва "Піролюзіт" 32.140
 2. Покровські рудні Нікоп.-Маріуп. т-ва 41.486
 3. Городищенські рудні Півд.-Руськ. Дніпров. т-ва 93.229
- Разом 166.855

або 87.3%.

В останні роки перед революцією працювали такі рудні і з такою продукцією (в тис. тонн).

	1914	1915	1916	1917	1918
Покровська	20.931	42.248	43.112	28.779	32.578
Городищенська	90.058	112.772	130.112	178.943	142.457
Червоногригорівська	96.238	110.140	65.342	68.352	43.340
Рудня Гантке	31.252				
Новомиколаївський "Уніон"		10.704			6.436
Руський Провіданс					2.560
Разом:	238.479	275.864	239.149	276.072	227. 37

Війна 1914—18 рр. трохи пошавила діяльність малих копалень. Послідуюча руйна в роки революції та громадянської війни не минула манганорудної промисловості — всі шахти зупинились.

Видобуток манганової руди в дореволюційні роки такий (в тонах):

1886	— — — — —	4.100	1903	— — — — —	34.721
1887	— — — — —	3.705	1904	— — — — —	60.494
1888	— — — — —	1.450	1905	— — — — —	162.131
1889	— — — — —	5.600	1906	— — — — —	186.770
1890	— — — — —	8.656	1907	— — — — —	269.583
1891	— — — — —	10.820	1908	— — — — —	240.574
1892	— — — — —	29.426	1909	— — — — —	66.412
1893	— — — — —	72.705	1910	— — — — —	176.033
1894	— — — — —	58.400	1911	— — — — —	234.574
1895	— — — — —	37.475	1912	— — — — —	241.672
1896	— — — — —	45.607	1913	— — — — —	275.800
1897	— — — — —	56.721	1914	— — — — —	239.345
1898	— — — — —	59.680	1915	— — — — —	276.300
1899	— — — — —	96.964	1916	— — — — —	283. 082
1900	— — — — —	88.654	1917	— — — — —	185.934
1901	— — — — —	69.566	1918	— — — — —	38.738
1902	— — — — —	57.441			

(Праці 1-го з'їзду дослідження прод. сил та нар. госп. України, Україна. Стат. довідник, X. 1925, 561, И. А. Александров-Днепровские пороги, В. А. Тухольна-Железные и марганцевые руды та інші довідники).

**

Українська національна влада не могла виявити своєї діяльності в галузі манганорудної промисловості.

Однаке в ті часи басейн працював, повний розвал наступив тоді, коли цей район окупували більшовики.

З остаточним устанавленням, у 1920 році радянської влади у становищі промисловости України зайшли радикальні зміни, які диктувалися вимогами й завданням біжучого моменту. Перший етап більшовицької економічної політики був т. зв. воєнний комунізм, який характерний тим, що нічого не вироблялось, а тільки споживалось те, що залишилось з дореволюційних часів. Запаси видобутої м. р. в басейні тоді були такі:

сирої руди	78.369 тонн
збагаченої руди	62.342 тонн

Трест "Головруда" з Москви розподіляв її між потребуючими підприємствами, а так як тоді вся металургійна промисловість не працювала, то й попиту на руду не було і тих запасів вистачало на роки. На тій підставі Вища рада народи. господарства РСФСР, на початку 1921 р. постановила перевести усі шахти на консервацію, але президіум Раднаркому України з цим не погодився і постановив урукомити Городищенську копальню, яка не була зруйнованою, а навіть у 1920 р. в ній видобуто 459 тонн руди, і відновити Покровську. А щоб здобути кошти на відновні роботи, уряд України створив акційне т-во "Експортруда". Акціонерами т-ва були Українська Рада Народнього Господарства (УРНГ) та Уповноважений наркомату зовнішньої торгівлі при Раді Народних Комісарів УРСР. До 15 вересня 1922 р. вивезено за кордон із старих запасів 32.800 тонн руди. У жовтні 1920 р. при УРНГ був організований відділ руд та мінералів, який і перебрав у своє керівництво Криворізький та Нікопольський рудні басейни, які до того управлялися місцевими рудоуправами. На відбудовні роботи у басейні, згідно з постановою УРНГ, в 1921 році потрібно було багато різноманітного матеріалу, як то: кам'яного вугілля, лісу, жарчів, фуражу і т. д., але всього цього не було. Як катастрофально стояла справа з постачанням, видно хочби з такого прикладу: на рік для басейну просили відпустити 2.000 тонн кам'яного вугілля, а йому на півроку дали тільки 150 тонн, залізничних вагонів зовсім не дали і т. д.

Влітку 1921 року прийнято ряд міроприємств у справі відбудови басейну: поліпшили матеріальне постачання і перевели реорганізацію управління рудною промисловістю. З Харкова до Катеринославу перенесли управління руд та мінералів і перетворили його в Центральне управління південно-рудної промисловости. Від цього часу в манганорудній промисловості починається другий етап більшовицької економічної промисловости, т. зв. період відбудови. Відбудова мала здійснюватись за рахунок мобілізації внутрішніх ресурсів, бо допомоги від держави не було. У цих умовах підприємства мусіли власними силами і засобами як-так налагоджувати виробництво й виготовляти стільки товарної продукції, скільки дозволяв основний капітал (старі устаткування) підприємства залишеного з дореволюційних часів.

У 1921 році на Городищенській копальні видобуто 7.000 тонн руди, а на Покровській із старих запасів збагатили 1.000 тонн, але і їх не було куди вивезти, бо не було запотребовування від металургійних заводів.

9 липня 1922 року Центральне управління південно-рудної промисловости реорганізували в Південно-рудний трест (ПРТ) з капіталом:

основний	21.089.922 карб. 85 коп.,
оборотний	7.674.818 карб. 83 коп.

У нього влучено такі мангано-рудні підприємства:

Городищенська, Червоногригорівська, Новомиколаївська та Покровська рудні, рудозбагачувальна фабрика на ст. Марганець, електростанція. ПРТ залишився у системі Укрнаргоспу і мав ширші завдання та права, ніж Управління.

На 1922—23 госп. рік ПРТ склав перший бюджет:

прибутки	1.236.729 карб.
видатки	2.731.732 карб.
сальдо	1.495.003 карб.

Однаке і це міроприємство мало допомогло справі відбудови басейну.

Південно-рудний трест з самого початку був переведений на господарський розрахунок, тобто на самоокупаємість, а таке положення не давало йому спромоги поширювати виробництво. Інші галузі промисловости, аби мати змогу самофінансуватись, налагоджували виробництво предметів широкого вжитку. Рудна промисловість не мала змоги так розпочати свою відбудову, бо руда не є предметом широкого вжитку, і тому вона довгий час не могла налагодити видобутку руди.

Справа в тому, що хоч Україна в ті часи і мала деяку господарську автономію, однаке коли справа доходила до фінансових чи інших кардинальних питань, то Москва цьому противилась. В силу своєї колоніальної залежності від Росії, яка фактично тільки за більшовиків була виявлена в повних розмірах — Україна не могла фінансувати своєї промисловости тому, що не мала грошей. Щоб зрозуміти тодішню господарчу ситуацію в Україні наведу кілька прикладів:

1. 2 липня 1923 р. ВУЦВК видав постанову про те, щоб трести РРФСР брали в Укрекономраді дозвіл на право діяльності в Україні. Вища Рада Нар. Господарства СРСР (навіть не ЦВК СРСР) цю постанову скасувала як таку, що викликає ненормальні риночні відносини з РРФСР. (Див. Вестник пром. и торг. Но. 6—7, 1924).

2. Торговельний баланс України в ті часи мав такий вигляд — вивозили з України до Росії:

с.-г. продуктів	34.2%
продуктів с.-г. промисловости	53.6%
продуктів промисловости	65.8%

(Див. Стаття Е. И. Костелянського "Хлебный Экспорт Украины" у Экспортные ресурсы Украины, Сборник, X. 1923).

При такій ситуації не можна було й думати про якесь фінансування промисловости, яка належала до компетенції харківського радянського уряду. Між тим трести Південсталь, Донвугіль, Коксобензол, Електро-трест, які постановою ВРНГ СРСР від 12 листопада 1923 р. були виділені з Укрнаргоспу, почали зразу ж одержувати субсидії.

От у таких тяжких умовах проходив період відбудови манганорудної промисловости в Нікополі.

У цей період у басейні працювало три копальні: згадані вище Городищенська та Червоногригорівська і Покровська, яка вступила в дію у 1924—25 госп. році. На відбудовних роботах басейну в середньому в рік працювало 1.500 робітників, а видобуток руди був такий (у тоннах):

1921	7.000
1921 — 22	21.622
1922 — 23	65.591
1923 — 24	100.100
1924 — 25	175.571

(Див. Джонсон та Отчет раб.-кр. прав. Украины за 1923—24 р.)

В останній рік відбудовного періоду (1924—25) видобуток по копальнях був такий (в тоннах):

Городищенська ім. Комінтерну	146.866
Червоногригорівська ім. Максимова	18.681
Покровська ім. Раковського	10.024

Від 1925 року наступає третій етап більшовицької економічної політики т. зв. період реконструкції.

У цей період металургійна промисловість, яка була об'єднана в тресті "Південсталь", налагодила своє виробництво й дала перше замовлення Південно-рудному трестові на 30.000 тонн високоякісної збагаченої манганової руди. Але ПРТ відмовив, мотивуючи тим, що такої кількості руди він не може збагатити, бо: бракує робочої сили, на виробництві немає ніякої трудової дисципліни тому, що робітникам регулярно не виплачують зарплатні, катастрофальний стан із постачанням харчами населення копалень, немає ніякого матеріально-технічного постачання виробництва, а найголовніше: не дають ніяких фінансових засобів. На 1925—26 госп. рік трест просив 3 мільйони карб. для обох рудних басейнів, але йому було відмовлено.

На початку реконструктивного періоду виявилось, що за минулий, відновний період в Нікопольському басейні не тільки не відновили рудних підприємств, а навпаки, зносилось і те старе обладнання, яке залишилось з до революційних часів, як рівнож використали і всі запаси руди та обладнання.

Щоб відбудувати басейн і задовольнити попит на манганову руду, треба було нових капіталовкладень на модернізацію й поширення підземного та надземного устаткування, тобто реконструювати всі підприємства мангано-рудної промисловості.

Бачачи таке положення, економісти із ВРНГ УРСР запропонували т. зв. перспективне планування розвитку промисловості таким способом:

1. розвиток інтенсивних культур у сільському господарстві,
2. розвиток машинізації та механізації с.г.,
3. продукти гірновидобувної промисловості перебрати на місці,
4. розвиток машинобудівельної промисловості.

Схема такого плану була затверджена Раднаркомом УРСР 10 лютого 1926 року.

Мета цього плану — розвинути сільське господарство до такої міри, щоб на його базі створився в селі ринок збуту продуктів промисловості. Центр уваги робився тоді на метало-і металообробну промисловість, питома вага якої збільшувалась так (у %):

	1913 р.	1929-30 р.
в Україні	48.0	66.7
в Союзі	25.0	38.0

Як видно з таблиці, цим планом мали зробити Україну країною індустріальною і вона на 28.7% обганяла Рад. Союз (читай Росію) в розвитку металообробної промисловості, тобто ведучої галузі сучасного господарства.

Звичайно, з цих планів нічого не вийшло, бо такий напрямок розвитку народного господарства в Україні суперечив Москві. А за такі прояви вільнодумства в ділянці господарства північний сусід Україні не простив: Вища Рада Нар. Господарства була зліквідована, а економісти знищені, наприклад, Діманштейн, Фомін та ін.

Тим часом металургійна промисловість, яка відроджувалась, вимагала манганової руди, і застій у ман-

ганорудній промисловості не міг продовжуватись без кінця.

З ліквідацією усіх економічних органів в Україні і остаточним скасуванням уявної господарської автономії України в кінці 1920-их років, всі трести, що досі підлягали компетенції уряду Радянської України, були підпорядковані Москві, в т. ч. й Південно-рудний трест. Від цього часу манганорудній промисловості стали асигнувати потрібні кошти і вона почала поступово відроджуватись.

Видобуток руди в період реконструкції господарства такий (в тоннах):

1925—26 госп. рік	478.318
1926—27 "	472.153
1927—28 "	478.018

(Див. Сб. стат. свед. по горній и горнооб. пром. СССР).

Від 1-го жовтня 1928 року починається четвертий період в більшовицькій економічній політиці: т. зв. соціалістичне будівництво (п'ятирічки).

У числі трьох факторів, за допомогою яких мало здійснюватись це соцбудівництво, на першому місці було: інтенсивна експлуатація природних ресурсів країни.

Цінна і рідкісна сировина Нікопольського басейну якнайкраще для цього надавалася.

Головніші міроприємства по розбудові басейну в цей період були такі:

1. розвиток геолого-розвідкових робіт,
2. механізація підземних та надземних процесів,
3. застосування гідромеханізації на видобувних роботах,
4. запроєктовано будувати шахти з 3—5-річним речинцем служби та річним видобутком руди 350—450 тонн,
5. розвиток збагачувальних фабрик.

На капітальне будівництво асигновано:

I-ша п'ятирічка 1928—1932 рр.	44 млн. карб.
II-га п'ятирічка 1933—1937 рр.	40 млн. карб.

У першій п'ятирічці заплановано видобути таку кількість манганової руди (в тоннах):

1928—29 госп. рік	523.000
1929—30 "	650.000
1930—31 "	720.000
1931—32 "	770.000
1932—33 "	940.000

(Перспективи розвитку металургії чорних металів).

У другій п'ятирічці заплановано такий видобуток (в тоннах):

1933 рік	920.000
1934 "	
1935 "	
1936 "	
1937 "	1.400.000

План видобутку у третій п'ятирічці:

1938 рік	
1939 "	
1940 "	
1941 "	1.020.000
1942 "	

За період п'ятирічок виробництво в басейні, звичайно, виростало, однак майже жодне із запланованих міроприємств не було виконано повністю, в т. ч. й видобуток руди. Геолого-розвідкові роботи майже не прова-

дилися, справа з гідророзмиванням руди даліше кількох спроб, і то невдалих, не пішла.

На новозбудованих і на старих реконструйованих шахтах рівень механізації головних трудомістких робіт, перед війною, доведений був до таких розмірів:

Видобуток руди — 77%, підземної відкатки — 93%, відкатки на поверхні — 100%, навантаження у залізничні вагони — 95.4%. Збагачення сирової руди провадилось удосконаленими методами і замість трьох класів збагаченої руди увели чотири класи з вмістом мангану від 25% до 45%. Нові шахти будувались тільки з річним видобутком руди 350—450 тис. тонн. Стара збагачувальна фабрика на ст. Марганець була ґрунтовно реконструйована. На базі Нікопольської манганової руди і дешевої електроенергії Дніпрельстану в період другої п'ятирічки в м. Запоріжжя вступив у дію новозбудований завод феростопів — ним положено початок новій галузі промисловості України.

Видобуток манганової руди за часів п'ятирічок такий (в тоннах):

1928—29	537.000	1933	524.000	1938
1929—30	654.800	1934	818.500	1939
Особливий квартал		1935	1.037.000	1940 893.000
1931		1936		1941
1932	443.300	1937	956.900	1942 не було

(Очерки, Сціборський, Укр. ССР, ч. I).

Відступаючи літом 1941 року з України, більшовики зруйнували все манганорудне господарство і видобуток руди не було.

Мені невідомо, чи німці вживали якихось заходів, щоб налагодити виробництво.

На початку 1944 року більшовики наново окупували район Нікополя і зразу ж приступили до відновлення басейну прискореними темпами. У цьому ж році вже видобували руду. В "Очерках разв. нар. хоз. УССР" зазначено, що у 1945 році видобуток руди збільшився в 10 разів в порівнянні до попереднього року. Скільки видобуто у 1944 р. — не сказано. З післявоєнних підприємств по розбудові Нікопольського басейну відмітно тільки найголовніше й нове:

1. Новозбудовані шахти розраховуються на 15—20 років експлуатації.

2. Застосовано нову систему видобутку руди (замість системи коротких стовпів заведено систему панель) та нову систему керування покрівлею. При цьому ефективніше і ширше можна застосовувати різні механізми, менше підготовчих робіт, менше втрат руди, окрему дільницю панелі можна розробляти з 3—4 боків, а не з одного, як при старій системі і т. д. Підраховано, що це нововведення дає такий ефект: середньодобовий видобуток, порівняно до передвоєнного, збільшився на 46,6%, продуктивність зросла на 12,6%, питома вага видобутку руди з очисних робіт збільшилась на 60—80%, підготовчі роботи знизились з 17,9 до 7,3 погонних метрів на 1000 метрів видобутку, витрати кріпильного лісу зменшилися на 3,8%.

3. Поширено та покращано збагачування руд. Тепер у басейні діє три збагачувальних фабрики. На шахті ім. Ворошилова (Мар'ївська дільниця) збудовано суспензійно-флотаційну установку для удосконаленого збагачення сирової руди.

4. Руду, де вона лежить не глибоко, почали видобувати відкритим способом (кар'єрами) за допомогою ескаваторів та відвально-транспортних мостів. Спосіб добрий і вигідний з усіх боків.

5. При шахтному способі видобутку руди почали, поволі, застосовувати гідровідбивку спеціальними механізмами т. зв. гідромоніторами. Це надзвичайно ефективний спосіб видобутку, бо розмита руда трубами йде прямо на збагачувальну установку.

6. Далі поширюється механізація трудомістких робіт. Зокрема сконструйовано гірничий комбайн: ДГМ-Марганець та С-153-М для видобутку руди.

7. Поширено геолого-розвідкові роботи. За останні роки відкрили нові поклади руди в басейні.

Які були плани видобутку м. р. у післявоєнні п'ятирічки — невідомо.

В "Українська ССР", частина I, ст. 245 сказано, що у п'ятій п'ятирічці (1951—55) видобуток м. р. збільшиться у 1,8 рази, а в шостій п'ятирічці (1956—60) збільшиться у 1,9 рази. В обох випадках не сказано, проти якого часу наступить це збільшення.

Також немає даних відносно видобутку м. р. у післявоєнні роки. Але, приблизно, ці величини можна одержати, якщо зробити деякі перерахунки.

На стор. 463 "Очерки разв. нар. хоз. УССР" сказано, що на 1 жовтня 1945 року відновлено 56% потужності манганових шахт порівняно до 1940 року. Видобуток руди у 1940 р. був 893.000 тонн (інші джерела дають 892.600 т.). Виходить, що на 1.Х.1945 р. видобуто 500.000 тонн. За 3 останні місяці 1945 року очевидно видобули ще 100.000 тонн. Разом у 1945 р. видобуто десь біля 600.000 тонн.

На стор. 489 і 491 приведена таблиця зросту видобутку м. р. у % до попереднього року, починаючи від 1946 року, але ніяких показників за 1946 рік ніде не дано.

1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
—	124	119	152	127	129	105

Приймемо, що і в 1946 році видобуток був такий як і в 1945 р. тобто 600.000 тонн.

Перерахувавши все це, одержимо наближені дані видобутку манганової руди (в тоннах):

1944		1947	744.000	1950	1.708.000
1945	600.000	1948	885.000	1951	2.203.000
1946	600.000	1949	1.345.000	1952	2.313.000

В. Голубничий теж шляхом розрахунків дійшов до інших показників, а саме:

1946	446.300	1949	1.000.900	1952	1.721.700
1947	553.400	1950	1.271.100	1953	1.911.100
1948	658.500	1951	1.639.700	1954	1.987.500

(В. Голубничий — Індустріальна спроможність України, англ. мовою).

Ол. Діброва у "Географії Української РСР" (вид. II, стор. 188) пише, що "видобуток руди в ньому значно збільшився і уже в 1951 р. перевищував довоєнний рівень".

За нашими — моїми і Голубничого — розрахунками довоєнний рівень було перевищено у 1949 році.

Як немає офіційних даних, то тяжко щось певне говорити.

Тепер у басейні руда видобувається більше чим у 20-ти шахтах та кількох невеликих кар'єрах. Усі шахти об'єднані у трьох рудоуправах — дві на східньому полі і одна на західньому; а всі підприємства басейну об'єднані в манганорудній тресті "Нікополь-Манган".

**

Нікопольська манганова руда має трьох споживачів: заводи України, заводи Росії — ССР та закордон.

У дореволюційні роки (ХХ століття) в середньому

заводи України споживали 65%, інші заводи імперії 5%, вивозили за кордон — 30%.

Високий відсоток експорту пояснюється тим, що феростопів тоді у Росії не вироблялось, а спеціальної сталі варили мало. Вивозом займалося акційне т-во "Піролюзіт".

У війну 1914—18 рр. експорт через блокаду припинився, а в середині країни попит збільшився.

У післяреволюційні роки, в період 1922—1930 рр. на експорт ішло більше половини видобутої руди, бо тоді своя металургійна промисловість ще не була відновлена та й валютні операції відіграли своє значення. Експортні операції виконувало українське акційне т-во "Експортрудра".

У роки п'ятирічок вивіз руди за кордон припинився, бо й своя металургія потребувала мангану і було налагоджено виробництво феромангану.

Руда вивозилася морем через Миколаїв та Одесу, а сухопуттю через Шепетівку та Волочеська. За період 1886—1914 рр. експортовано 743.455 тонн, що давало 6.88% загальноімперського експорту. За роки 1900—1914 експортовано 674.000 тонн, що складає 29.6% від вивозу з Нікополя, а в роки 1921—1930 — 1.130.254,1 тонн.

Загальна характеристика вивозу манганової руди за кордон показана в нижченаведених таблицях.

Експорт за роками: в тисячах тонн і відсотках до загального видобутку руди:

роки	тонн	%	роки	тонн	%	роки	тонн	%
1900	17.6	19.9	08	50.9	21.1	1922	32.8	151.1
01	10.3	14.8	09	63.1	95.2	23	37.5	57.3
02	8.9	15.5	1910	70.5	40.0	24	30.7	30.6
03	12.9	37.2	11	48.9	20.8	1925	168.5	96.2
04	17.4	28.8	12	72.7	30.1	26	210.8	44.0
1905	8.2	5.1	13	98.7	35.8	27	206.3	43.8
06	69.1	37.2	14	39.9	16.7	28	230.0	48.2
07	84.6	31.5				29	282.0	52.5
						1930	203.0	31.1

(Адамчук, — Марганець СССР...)

У роки 1920—30 по країнах експорт розподілявся так:

країни	тонн	% до загального
Люксембург	225.967.6	20.0
Франція	215.645.1	19.1
Польща	174.348.5	15.42
Саарська область	174.112.3	15.4
Німеччина	172.837.2	15.3
Італія	102.092.5	9.0
Бельгія	28.156.9	2.5
Голландія	18.044.0	1.6
Чехословаччина	14.673.6	1.3
Англія	2.844.0	0.25
Швеція	1.476.4	0.13
Угорщина	56.0	-
Разом	1.130.254.1	100.0

(Адамчук).

Після війни в Україні відкрито другий Великокотмацький манганорудний басейн, який лежить між Кахівським та Озівським морями, але конкретних даних про нього ніде не подається.

ГОЛОВНІША ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. П. І. Василенко — Нікопольський манганорудний район. Стаття в збірнику "Корисні копалини України" ВУАН, Київ, 1934, 204 ст.

2. Л. А. Лепікаш — З робіт Нікопольської партії Інституту Геології УАН. Стаття у "Вісті УАН", ч. 1, січень, 1935, Київ.

3. Б. А. Лучков — Рудные и нерудные богатства Украины. Стаття в Праці I-го з'їзду дослідження прод. сил та нар. госп. України, т. I, Геологія, К. 1926, 323 ст.

4. В. А. Адамчук — Марганець СССР в мировой марганцевой промышленности. М. Л. 1932, 67 ст.

5. А. Г. Бегеттин — Промышленные марганцевые руды СССР. М.-Л. 1946, 315 ст.

6. В. А. Тухолька — Железные и марганцевые руды. Стаття у "Багатства СССР", випуск III М. 1925.

7. К. И. Богданович — Марганец в России. Петроград. 1920, 20 ст.

8. Ф. Бублейников — История открытия ископаемых богатств нашей страны. М. 1948, 342 ст.

9. Рудоминеральное сырье СССР. Труды инст. прикл. минералогии. М. 1933, 118 ст.

10. М. Горн — Проблема экспорта руд из Украины. Стаття у журн. "Хозяйство Донбасса" ч. 7—8, 1924. Ж.

11. М. Н. Дженсон и др. Сб. стат. сведений по горной и горнозавод. пром. СССР. Л. 1928.

12. Нижний Днепр и Южный Буг. Справочник путешественника на 1925 г. Херсон, 1925.

13. И. Г. Александров — Днепровские пороги. Стаття у журн. "Технико-экономич. вестник" ч. 1, 1921.

14. М. Сціборський — Україна в цифрах. УНО Канада, 1940.

15. Гірнична промисловість України. К. 1957, 109 ст.

16. Очерки развития нар. хоз. Украины. М. 1954, 554 ст.

ВІД РЕДАКЦІЇ: У зв'язку з тим, що при друку початку статті "Нікопольський манганорудний басейн" ("Н. Дні", ч. 120) друкар порозсилав таблиці і частина з них видруковані з помилками, передруковуємо нижче таблиці, які були в ч. 120.

2-га таблиця з 2-ої шпальти (ч. 120, стор. 25):

країни:	в млн. тон		хемічний склад руди в %			
	чистого					
	манг. руди	металу в ній	мангану	силікату	фосфору	
Україна	390	121	28 — 33	— 25	0,25	
Грузія	160	72	40 — 50	9	0,20	
Бразилія	140	71	44 — 58	14	0,20	
Індія	100	51	46 — 56	5 — 7	0,10	
Гана	40	19	42 — 53	3 — 7	1,12	
Півд.-Афр.						
Союз	18	9	42 — 58	2 — 7	—	

2-га таблиця з 2-ої шпальти (ч. 120, стор. 26):

	1900	1913	1935	1940	1945
			1937		
Україна	90,2	276	1.037	862,6	
Грузія			1.650		
Індія	122	828	826		214
Бразилія		123	265		245
Гана			535		713
Півд.-Афр. Союз			570		115

2-га таблиця з ч. 120, 2-га шпальта, стор. 28:

	вихід концентрату	мангану в ньому	одер. металу
I сорт	31,63	47,45	47,01
II сорт	11,97	42,83	16,26

Таблиця з ч. 120, 1-ша шпальта, стор. 28:

	Mn	Fe	SiO ₂	Al ₂ O ₃	P	H ₂ O	вихід
I сорт	48-52	0,7-1,2	8-11	1,2-1,6	0,16-0,22	8-13	17-32
II сорт	42-46	1,5-1,9	13-16	2,0-2,5	0,17-0,25	12-16	12-25
III сорт	30-35	1,6-3,5	20-32	2,0-3,5	0,18-0,35	13-18	15-20
Шлам	22		42-43			22	

(А. Г. Бетехтин, Пром. марганц. руди СССР)

остання таблиця з ч. 120, 2-га шпальта, стор. 28:

	вихід концентрату	мангану в ньому	одер. металу
I сорт	31,12	49,26	46,27
II сорт	20,03	34,82	21,35

Автора й читачів просимо вибачити за недогляд, хоч і не з нашої вини.

АЖ ЗНАДТО ВЖЕ...

Як відомо, в Україні вийшов з друку перший том Української Радянської Енциклопедії, яку "великий старший брат", врешті, дозволив видавати... Радянська українська преса повна похвал і подяк "старшому братові" та його комуністичній партії, повна лайки й погроз на адресу "буржуазних" націоналістів.

Приємно, що окупант так учадів від "успіхів", що майже сам вірить у те, що націоналісти є тільки "за рубежами", ніби вони злетіли поза "рубежи" російської окупації з Марса, а не виїхали з України! Це добре, бо коли ворог не вміє бачити фактичного стану на фронті, то з ним легше воювати.

Про ціну підкупантської енци-

клопедії висловились редактори Б. Сов. Енциклопедії і — уявіть собі! — закинули їй те, що в ній мало сказано про Україну, що більшість гасел є загальними, що вони перекладені з БСЕ. Ці закиди зроблені творцям УРЕ, зокрема відомому поетові Бажанові.

Нам здається, що ми, шануючи таланти таких осіб, як Бажан, Тичина, Рильський, закриваємо очі на найогидніше їх вислужництво перед Росією. Ми розуміємо, що нікто не хоче вмирати, нікто не хоче йти на заслання, бо приємніше носити орден, ніж тюремного номера. Врешті, й не треба, щоб усі українці вмирили, бо окупант тільки того й хоче, щоб нас менше було. Та справа не в тім, а в іншому: тепер нема найменшої загрози смерті, то чого ж так підлабузнюються? Очевидно, підлабузнювання цих людей уже в крові, воно стало своєрідним "умовним рефлексом". Мені здається, що якби Бажана, Тичину й Рильського запитали в анкеті про їх фак, то вони могли б сміливо відповісти: "Російський вислужник". Справді: ані Корнійчук, ані Ле, ані, врешті, жид Первомайський не можуть дорівняти цим трьом "гузам пресмиканія".

То нічого, що в "Нових Днях" інколи можуть бути навіть їх твори видрукувані, але часто приходиться шкодувати, що ми ще й досі маємо цих брудних "трех мушкетерів" московського підлабузництва — вони нам справді шкодять.

Penmans

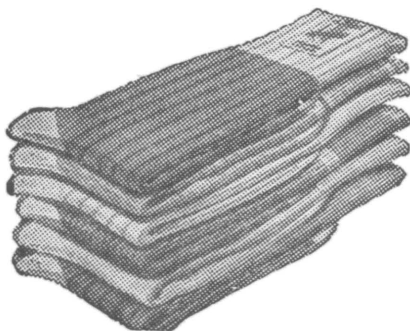

ЖАДАЙТЕ!

ПЕНМАНОВІ

Робочі скарпетки

ЗМІЦНЕНІ НЕЙЛОНОМ НА П'ЯТАХ І ПАЛЬЦЯХ
ЩО ТРИВКІШІ НІЖ ІНШІ

Щоб довше носити — вигідніше ходити, корисніше купити, жадайте робочі скарпетки ПЕНМЕНС. Найдете стиль і грубість, що відповідатиме усякій роботі — і за дану ціну буде це найкорисніше купно.

СЛАВНІ ВІД 1868 Р.
ТЕЖ СПІДНЯ І ВЕРХНЯ БІЛИЗНА

WS-9-4

ДО УВАГИ ЧИТАЧІВ:

Через брак місця ми не змогли видрукувати всіх листів до редакції і рецензій — усе це видрукуємо в черговому числі.

Редакція

Подвоїмо кількість передплатників журналу до його 10-річчя!

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

Високоповажаний пане редакторе!

Шлю 5.00 дол., з них 3.50 на віднову передплати, а 1.50 на розбудову журналу.

З картки Ви бачите, що я передплачую журнал другий рік, але читаю я його з 1954 р. Чотири роки я читав його в Колегії св. Андрія, тому хочу висловити Вам

КЛЮБ ЕТНІЧНОЇ ПРЕСИ В ТОРОНТІ

Клуб Етнічної Преси в Торонті, до якого належать і "Нові Дні", об'єднує 28 різномовних видань, що обслуговують різні етнічні групи.

Основною метою Клубу є впроваджувати новонадців у життя Канади і влегшувати їм краще порозуміння поміж численними етнічними групами Канади.

У цьому "Році втікачів" важливою проблемою є придбання фондів для допомоги втікачам. Треба підтримати зусилля для збільшення того фонду і ліквідації таборів втікачів у Європі і всюди, де вони є; допомогти переселитись тим з-поміж втікачів, що хворі й самотні.

З метою допомогти цій справі Клуб Етнічної Преси вперше в історії етнічної преси запланував влаштувати Забаву етнічної преси 29 квітня ц. р., о 8-ій год. 30 хв. у Роял Йорк готелі.

Канадський Клуб Етнічної Преси в Торонті, разом з таким же Клубом у Вінніпезі, що репрезентують етнічну пресу в цілій Канаді, творять сьогодні Канадську Федерацію Етнічної Преси.

Вперше відбудеться Конвенція Канадської Федерації Преси в Торонті в днях 29 і 30 квітня 1960 р. Головним промовцем буде міністер еміграції, дост. пані Е. Ферялоу.

Інформацію про постанови Конференції подасть у своїй програмі радіовисильня СіеФАРБі 1 травня ц. р.

УВАГА!

УВАГА!

Уже є в продажу річники "Соняшника" не тільки за 1956—1957 рр., а й за роки 1958—1959, оправлені також в одну книжку, яка коштує лише 6.50 дол.

Замовляти в "Нових Днях".

"ПІД ВЕСЕЛИМ ОБОРОГОМ"

(Закінчення із стор. 22-ої.)

сове" німецьке танго "Марина", наша нація "засяде в народів вільних колі"... Ні, краще попередити вже тепер.

Цікаве оформлення М. Левицького, який виявляє і винахідливість, і часом, дотепність, уникає повторення, не лінувався хоч частково змінити його на кожен черговий номер.

А взагалі вечір був, як на еміграцію, цілком приемний. Якби так "Розвазі" додати кілька фахових артистів та з пару авторів на тексти, рівних хочби В. Левицькому, то вона могла б справді культурно розважати заспаних і запрацьованих торонтян.

П. Волиняк

від себе і від своїх колишніх товаришів, студентів-богословів УГПЦ щирю подяку за журнал, який Ви стало шлете в Колегію св. Андрія.

Дуже шкодую, що навіть тепер не можу відплатитись за всіх нас, безплатних читачів, і приєднати Вам нових передплатників: у моїй окрузі взагалі мало хто читає пресу, українську тим більше.

Щиросердечно вітаю Вас з десятиріччям видавництва, нехай Господь Бог наш збереже Вас і журнал "Нові Дні" ще довгі літа!

З християнським привітом,
священник М. СТЕЦЕНКО, Лак Ла Біш, Альберта, Канада.

Дякую, всечесний отче, за побажання. Адреси М. Понеділка в мене нема, хіба що він прочитає це і зголосять, то я його листа перешлю Вам.

П. Вол.

Дорогий пане Волиняк!

Шлю поштового переказа на 20.00 дол. З них на віднову передплат на "Нові Дні" й "Соняшник" — 7.50, 3.50 на нового передплатника в Австралію, а решту або знайдіть кому передплатити, або на розбудову журналів.

Бажаємо Вам багато сили і дальших успіхів!

Привіт від усієї нашої родини!

Ярослава ГІРНА з родиною, Аллістон, Канада.

Дякую, пані Гірна. З решти грошей беру ще 4.00 дол. на передплату "Нових Днів" для одної родини, яка тільки що переїхала з Англії в Чікаго. Голова родини не дуже здоровий і наші читачі просили мене забезпечити

УКРАЇНЦІ КАНАДИ І США!

Повідомляємо українське громадянство, що 2 і 3 липня ц. р. в Торонті відбудеться

ВЕЛИКА ЮВІЛЕЙНА ЗУСТРІЧ

української молоді та старшого громадянства Північно-Американського континенту, присвячена 10-літтю ОДУМ-у.

У програмі зустрічі:

1. У суботу 2 липня спортові змагання одумівських дружин.

Увечорі в чудовій залі Палас Пір над озером Онтаріо в Торонті

ВЕЛИКИЙ ЛІТНІЙ БАЛЬ

2. У неділю 3 липня на фермі катедри св. Володимира "Київ" (25 миль від Торонта, на захід, гайвей ч. 5):

- а) Польове Богослуження,
- б) Офіційна частина,
- в) Великий концерт,
- г) Танці під оркестру,
- д) Одумівське багаття.

Запрошуємо до масової участі все українське громадянство.

Підготовчий комітет.

його журналами, а дітей підручниками, поки вони улаштуються на новому місці. Він Вам підтвердить це.

Решта, 3.50 дол., лишається на розбудову. Щиро вітаю Вас, пана Богдана й Ладу! П. Вол.

Шановний Петре Кузьмовичу!

Шлю 5.00 дол., з них 3.50 на віднову передплати, а 1.50 на розбудову журналу.

Бажаю успіху в праці!

Р. ВАСИЛЕНКО, Оттава, Канада.

Український Робітничий Союз

ОДНА З ПЕРЕДОВИХ БРАТСЬКИХ І
ДОПОМОГОВИХ УКРАЇНСЬКИХ УСТАНОВ
В АМЕРИЦІ І КАНАДІ.

Понад 24.000 членів — сім мільйонів майна — два мільйони надвишки. Модерні і догідні роди забезпечення — низька членська вкладка — надзвичайна допомога. Допомога у випадку хвороби й каліцтва — безробіття та іншого нещастя. Допомога студіюючій молоді — стипендії — семінари — спорт — дитячі підприємства — літні табори. Допомога українським культурним, громадським і гуманітарним установам.

ПЕРШОКЛЯСНА ВАКАЦІЙНА ОСЕЛЯ
В ГЛЕН СПЕЙ, Н. Й.

Мальовничий простір розкішного парку — модерно устатковані кімнати — першокласний харч — модерний павільйон для танців — джерельне озеро — купання — спорт — культурна розвага.

ТИЖНЕВИК "НАРОДНА ВОЛЯ"

Виразник української демократичної
і державницької думки.

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ СОЮЗ

всеукраїнська установа — гордість української спільноти в Америці і Канаді. Він об'єднує всіх американських і канадських громадян українського роду без огляду на їхнє релігійне вірування, територіальне походження і політичне переконання.

Вступайте в члени Українського Робітничого Союзу. Пишіть до Головної канцелярії на адресу:
UKRAINIAN WORKINGMEN'S ASSOCIATION
440 Wyoming Ave., Scranton, Pa., U. S. A.

UNIVERSAL HEATING

ТОРОНТО

УСІ ВИДИ ОПАЛЕННЯ:

Повітряне,

Водяне,

Парове.

Помпи та ойл борнери

Ремонт різноманітних ogrivальних апаратів.

У разі потреби телефонуйте на телефони:

LE 4-8041 або EM 6-4863

Високоповажаний пане Волиняк!

Шлю 5.00 дол., з них 4.00 на віднову передплати, а 1.00 на пресовий фонд.

З повагою,

Ольга КУЛИНЯК, Честер, США.

Вельмишановний пане Волиняк!

Не хочу відставати від інших читачів, у справі педвоєння числа передплатників. Шлю 8 доларів, з них чотири на віднову мосі передплати, а чотири за нового передплатника, адресу якого додаю.

Щастя, Боже!

З пошаною,

М. ГРОМНИЦЬКИЙ, Сан Франциско, США.

Дорогий пане редакторе!

Шлю Вам чека на 4.00 дол. на передплату для нового передплатника, якому прошу слати журнал з січня. Сердечно вітаю!

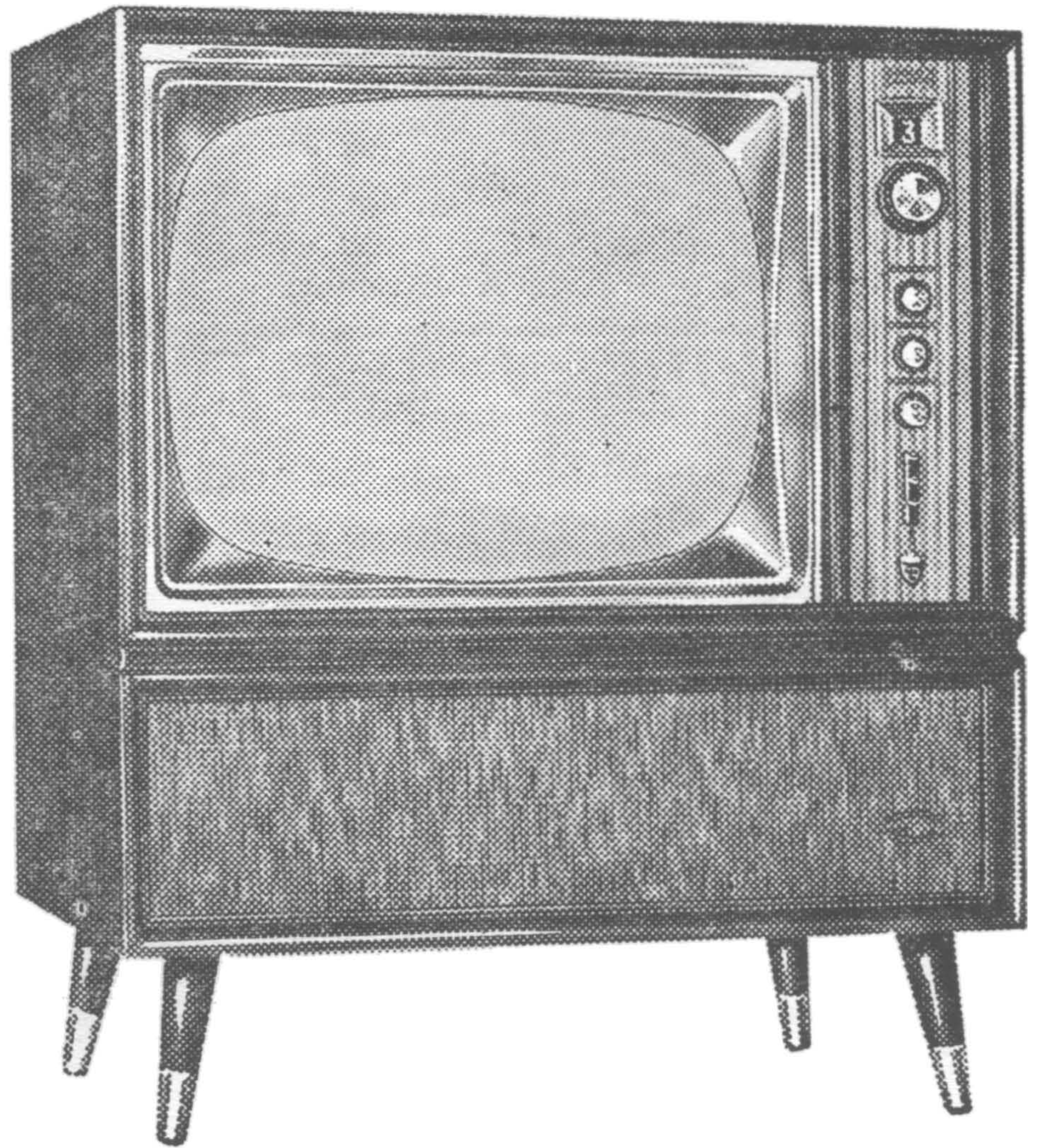
Ваш передплатник,

В. ВОЛКОВ, Філадельфія, США.

Шановний пане Волиняк!

Додаю поштового переказа на 5.00 дол., з чого 3.50

ВЕЛИКА МЕБЛЬОВА КРАМНИЦЯ БУРЛАКОВА

ROGERS MAJESTIC

Великий вибір хатніх і конторських меблів.

Електричні прилади та інше.

Читачам "Нових Днів" — спеціальна увага і знижка.

BURLACOFF'S FURNITURE

619 Queen St. W.

Toronto, Canada.

Tel. EM 8-6812

на віднову передплати, а 1.50 на розбудову журналу.

При цій нагоді бажаю Вам дальших успіхів. Людне-
ве число "Нових Днів" було просто досконале. Споді-
ваюсь, що в майбутньому матимемо більше таких чисел.

З пошаною,

В. КОНЮХ, Торонто, Канада.

ЧИСТИМО ФОРНЕСИ

усім нашим відборцям опалової оливи.

Тому користайте з цієї нагоди і замовляйте негайно
в нашій фірмі опалову оливу. Будете мати

повне вдовolenня та
ПЕРШОРЯДНУ ОБСЛУГУ

DNIPRO

FUEL OIL CO. LTD.

204 Bathurst Str.

Телефонуйте:

Удень: EM 6-6539, Увочи: RO 6-8446 або EM 6-6539

РОЗШУКИ

Гейка Миколу з дружиною Галею та сином Ми-
колою розшукують їх куми Жиділаєви Михайло
та Настя.

Хто б знав їх адресу (чи вони самі) — просимо
повідомити на адресу:

P. Sirenko, 960 12-th Ave. Lashine, Que. Canada.

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи
Оіл Борнери та напрари.

J. KIRICHENKO

945 DUNDAS ST. W. — TORONTO, ONT.
PHONE: EM 8-6602

ЄДИНА УКРАЇНЬСЬКА РАДІОПРОГРАМА

В ТОРОНТІ

ПІСНЯ УКРАЇНИ

Слухайте нас кожної суботи від год. 4:30 — 5:30
по пол. і кожної неділі від год. 4:00 — 5:00 по
пол. на хвилі 1250 з радіостанції CHWO.

На нашій програмі передаються політичні комен-
тарі, новинки з громадського життя, оголошення
літературно-мистецьких та громадських установ,
комерційні оголошення, спеціальні програми для
дітей та жінок, виступають визначні українські
мистці, науковці, журналісти, обговорюються ак-
туальні події з українського життя.

Пишіть до нас про Ваші зауваги і побажання
на адресу:

SONG OF THE UKRAINE, 64 Hewitt Ave.,
Toronto, Ont., Tel.: EM 6-3380 or LE 6-9398.

НАБУВАЙТЕ

ПАТЕФОННІ ПЛАТІВКИ

Українських народних пісень, виконаних кра-
щими артистами та ансамблями України:

Бодайся когут збудив, Гагілка, укр. нар. пісні.
Дер. хор кап. "Трембіта".

На поточку прала, По-під гай, Ой на горонці.
Укр. нар. Пісні — Закарпатський хор.

Синьоока Катруся, Гуцулка співає. Муз. А.
Штогаренка, Держ. кап. "Думка".

Ой, гай, мати. Жіночий — вокальний квартет
Ой, дуб-дуба. Держ. капеля "Думка".

Не дивуйтеся, дівчата, Муз. Лисенка. Над річ-
кою бережком. Вітер, вітер, коло хати. Укр. нар.
пісні. Держ. кап. "Думка".

Грицю, Грицю до роботи. Ой, ти місяцю, зоре.
І. Паторжинський.

Ой, по горі ромен цвіте, муз. П. Майбороди.
Реве та стогне, муз. Лисенка, сл. Шевченка, І. Па-
торжинський.

Задумав ділочок. А попід терен. Укр. пісні, І.
Паторжинський. Ой, по горі ромен цвіте. Реве та
стогне. І. Паторжинський.

Вийшли в поле косарі. Про Байду, укр. нар.
пісні. І. Паторжинський.

І хліб пекти й по телята йти. Ой, гоп ти-ни-ни,
укр. нар. пісня, Кап. бандуристів.

Ой, чумаче, чумаче. укр. нар. пісня, Ансамбль
бандуристів, Укр. радіо, під упр. А. Бобира.

Гуляв чумак на риночку, укр. нар. пісня, С. Д.
Козак, Орк. нар. інструментів, Укр. радіо, під упр.
Хиврича.

Ой, Джигуне, Джигуне. Укр. нар. пісня. О.
Петрусенко. Симфонічний ансамбль під управою
Сандлера.

Спать мені не хочеться. Укр. нар. пісня. О. Пет-
русенко. Ансамбль солістів Київського Держ. те-
атру, опери і балету під упр. В. Йориша.

Ой, не стелися хрещатий барвінку, укр. нар.
пісня, обр. Лисенко. Як засядем браття коло чари,
укр. нар. пісня, обр. Л. Ревуцького. І. Паторжин-
ський, ф-но Н. Вальтер.

Верховина (Коломийка), Держ. Закарпатський
нар. хор під упр. П. Милославського, інстр. ан-
самбль.

Увиванець, укр. нар. танець, Дер. Закарпат-
ський нар. хор. під упр. П. Милославського, ін-
струмент. ансамбль. Українська музика.

Усі пластинки на 78 оборотів на хвилину.
Ціна одної — 95 центів, а якщо купується 5
разом, то 4.50 дол.

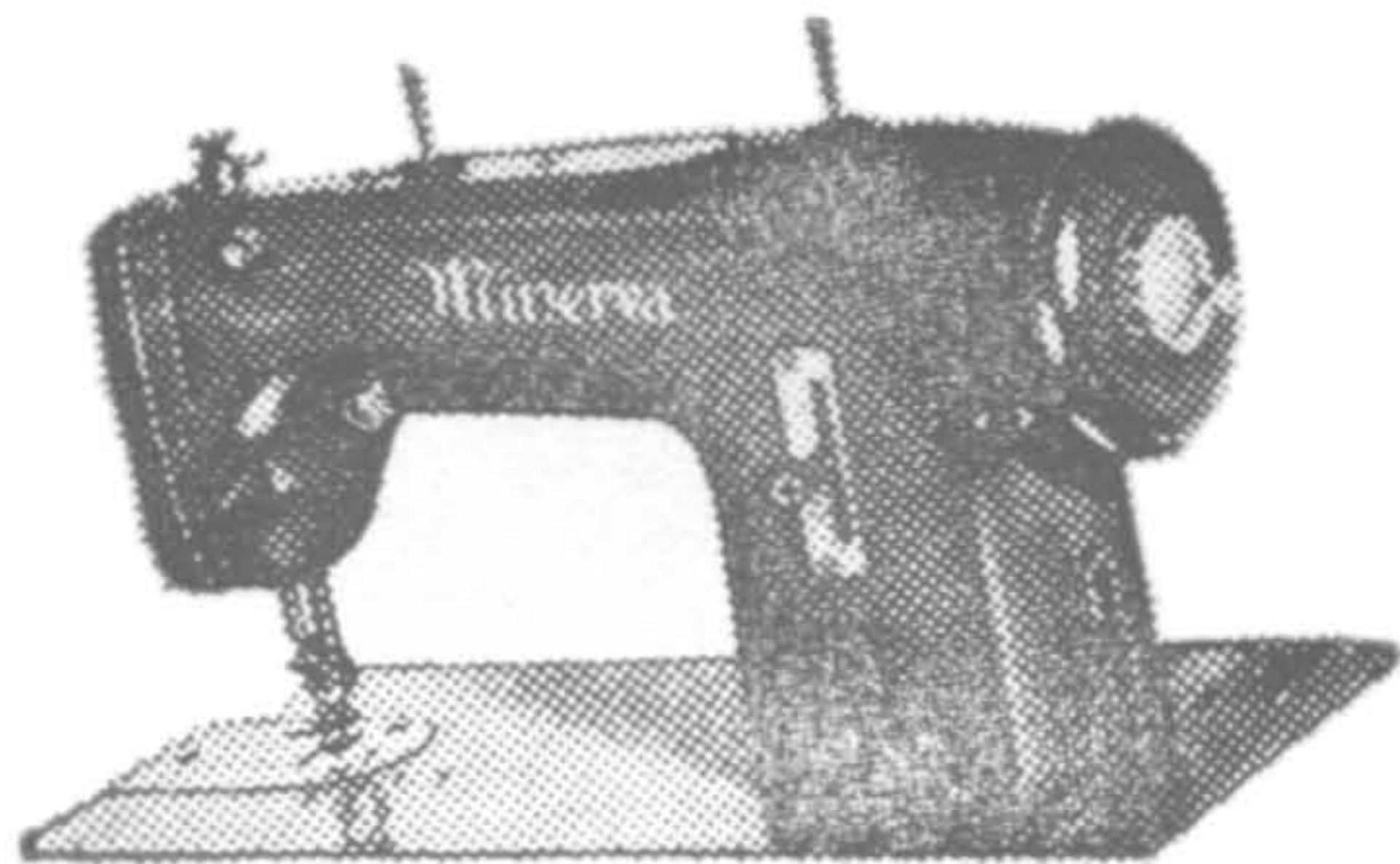
Замовлення поштою приймаємо також.

UKRAINSKA KNYHA

962 Bloor St., West
Toronto, Ontario

По зниженій ціні!

швейні машини для посилки рідним в СРСР НОВІ „МІНЕРВА – ЛАДА 124“

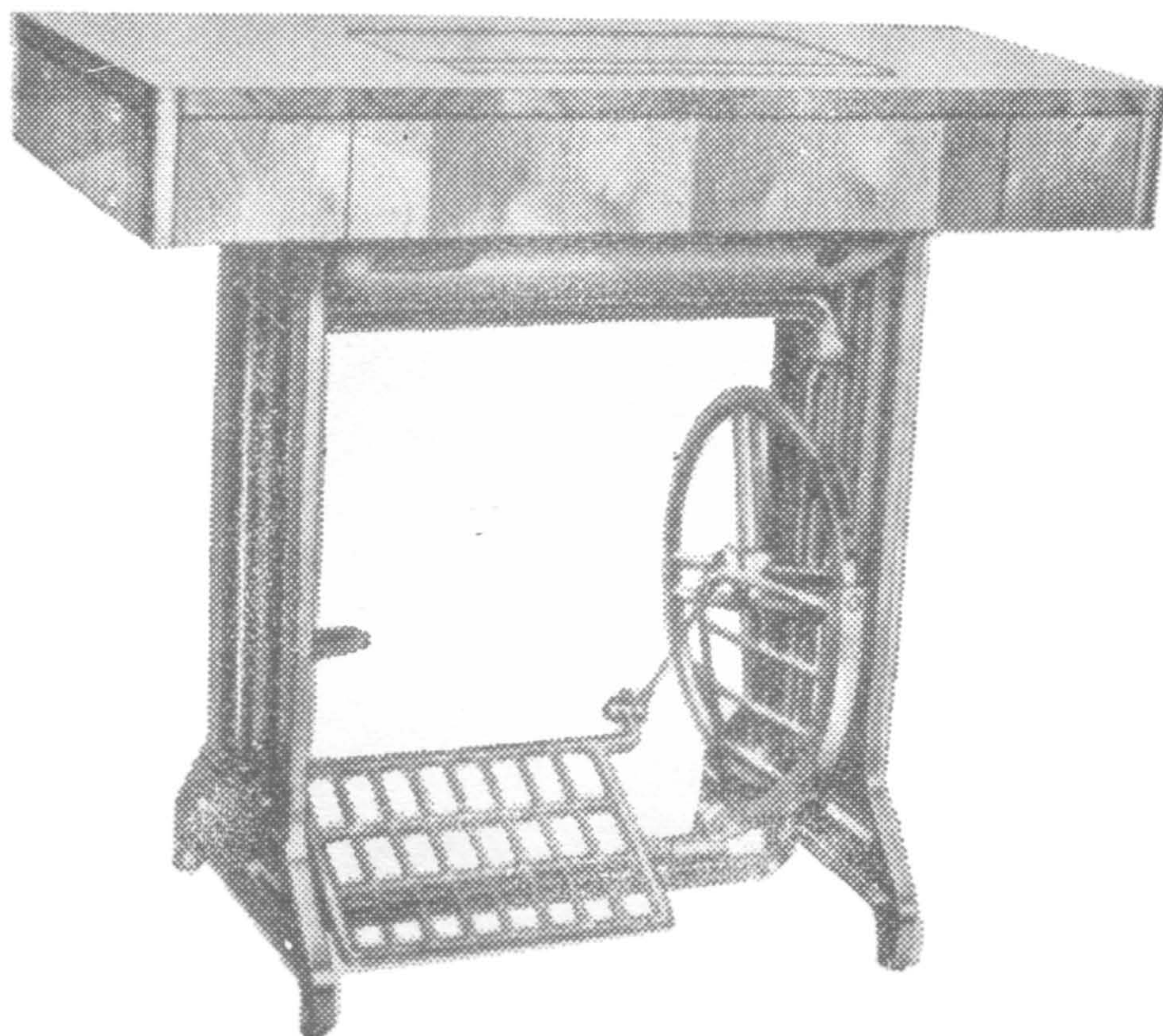

ТЕПЕР ТІЛЬКИ \$149.50

(до Азії \$2.00 більше)

з усіма платежами, включно з митом, доставою, асекурацією, комісійним тощо.

Ця модерна педальна машина знаменита для шиття тонких і грубих матерій, вовняних попон (бленкетів).

Модерні особливості: забудоване електричне світло над голкою, шиє вперед і назад, прилад для церування панчіх, повного розміру швейна голівка, круглі шпульки, диск для контролювання напруги, автоматичний навивач шпульки, регулятор шва, дубовий столик з двома шухлядками і одною шухлядою посередині.

Також:

Нова “МІНЕРВА-ЛАДА 236” Зиг-заг

Педальна машина, універсальна, шиє одною або двома голками рівно або зигзагами. Пришиває гудзики, лямівки, вишивки, робить петельки.

\$199.75

включно з всіма платежами.

(до Азії \$2.00 більше).

Обидві машини мають цілком дубові столики. У додатку з кожною машиною висилаємо безплатно такі приладдя: круглий пасок, 4 шпульки, баночку на оливу, пляшку оливи, 2 викрутки, одну пару ножиць, засильовача нитки, міряльну стрічку, наперсток, скриньку на голки, 10 голок, 2 шпульки ниток, інструкційну книжку, прилади: для шиття ковдри, ніжку для підрублювання, для вузької облямівки, для направи панчіх, для збірок та інші, лямпу.

ЗА ДОСТАВУ ГАРАНТУЄМО АБО ГРОШІ ЗВЕРНЕМО

Усі замовлення доставляємо за 4—8 тижнів.

Заходьте або шліть замовлення з грішми до:

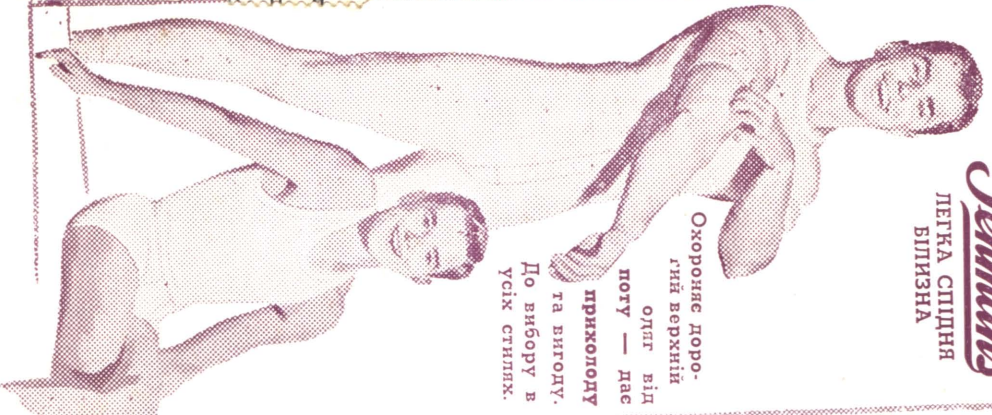
UKRAINSKA KNYHA

962 BLOOR ST., WEST, TORONTO, ONT., LE 4-7551

Mr. D. Jankowsky 131
 334-9th St. S.E.
 Minneapolis 14, Minn.

Jenmans
 ПЕГКА СПІДНЯ
 ВПІЗНА

Охоронає до-
 гли верхній
 одяг від
 поту — дає
 прихолоду
 та вибору в
 усіх ступнях.

Jenmans
 ПІДШТАНЦІ — ДЖЕРСІ —
 ПІДСОРОЧКИ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ

Безрукавні спортові джерсі
 і підштанці з
 еластичним
 пояском.

Підсорочники ма-
 ють змінений най-
 ровнякий комірчик.
 Пречарасза спідня
 білизна, знамениті
 кальсони з еластич-
 ним пояском.

Jenmans
 ПІДШТАНЦІ ТА
 ДЖЕРСІ ДЛЯ ХЛОПЦІВ

Пемменові вироби
 якісні і вигривали —
 матері будуть певні,
 до їх хлопці не скоро
 їх зніщать.

ІНШІ
Jenmans ВИРОБИ:

Спідня білизна Меріно "95", Спідня білизна Меріно "71",
 Барханова спідня білизна Пенменс, панчохи до гольфа, Пенменс
 рукавиці, Пенменс светери.

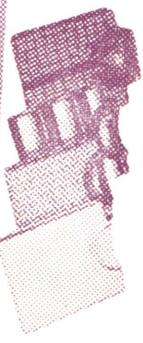
Jenmans
 СПІДНЯ ВПІЗНА
 ДЛЯ ДІВЧАТ І ЖІНОК

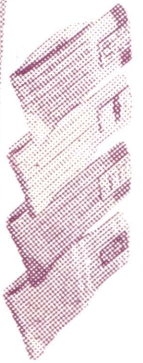
Сорочечки і
 маючки для
 дівчат 2 - 4 річ.
 та 6-річних...

Вілі бавовняні
 сорочечки та ма-
 ючки для 8 - 16 р.
 дівчат. Для пань
 сороччки та довгі ма-
 ючки з нижнього, біло-
 го бавовняного трико-
 ту усіх розмірів.

Jenmans ПІДСОРОЧКИ

Jenmans РОБОЧИ ШКАРПЕТКИ

Jenmans
 СПІДНЯ ВПІЗНА
 ДЛЯ НЕМОВЛЯТ

Сорочечки до зв'язування
 збоку, обвивання, або запина-
 ються спереду на гульзички,
 делькатна бавовна. Розміри
 для 3-6-9 місяч., 1-2 річ.

ВИХІДНІ
 ТА СПОРТОВІ
Jenmans
 ШКАРПЕТКИ

